

Самур

№ 6 (148) 2003-йисан 21-июнь

1992-йисан январдилай акъатзава

Мас 1000 манат

ЦИЙИВИЛЕР

АМНИСТИЯДИК АКАТДА

И мукъвара мадни 106 кас дустагдай азадвиле ахъайна. Эхиримжи йисара Азербайжан Республикадин президент Гейдар Алиева кыле тухузвай сясатдин нетижа яз 3177 кас амнистиядик акатнава.

Цинин йисан 6-майдиз Милли Межлисди Къвед лагай Дуьньядин дяведа фашизмдиз уфтан хъунихъ галаз алакьалу тир амнистиядин акт къабулна. И актуив гекъагала, мад 3400 кас дустагдай ахъайна кланзава. 2200 касдин жаза-яр къезиларда. 2 агъзур касдин жинаятдила гъил къахчуда. Са гафуналди, цийи амнистиядик 14 агъзур кас акатда.

ОИИИ КТАБ

Лезгийрин виринриз сейли хъанвай алим, техникадин илимрин доктор, профессор, РФ-дин лайихлу геолог, академик Серкер Серкерова алай вахтунда И.М.Губкинан тварунихъ галай нафтладинни газдин университетда кваллахзава. Вич уьлкведилай къецени машгур хъанвай, Лос-Анжелесда, Каирда, Глазгода, Амстердамда, Женевада, Лейпцигда вичин эсерар басмадай акъатнавай С.Серкерован мад са ктаб клелдайбу-рал агакънава.

Икьван гагъди вичин 150 кваллах чап хъанвай Серкер Серкерован чилин девлетар жагъуруниз талукъарнавай цийи ктаб Москвадин "Недра" нешриятди чагдай акъуднава.

КЪЕГЪАЛРИКАЙ КХЪИНАР

И мукъвара Дагъустандин Дербент шегъерда "Чун дербентвиар я" лишандик кваз шегъердин мектебра клелзавай аялрин арада къадим шегъердин твар-ван авай, анин тарихдик чпин лайихлу пай кутур инсанрикай делилар кватлун, сочиненияр кхин, альбомар тукъуьрун нелай хъсандиз алакьатла чирун патал конкурс кыле фена.

Конкурсда гъалиб хъайи материалрин арада лезгийрикай гзаф йисара Дербент райондин "Геджух" совхоздиз регъбервал гайи Фируза Бурлаковадикай ва сергъятдин къушунрин генерал-майор Мустафа Насировакай кхъенвай очеркарни ава.

ИВИРАР ХУЪЗВА

Дуьньядин къадим шегъеррикай тир Дербент ЮНЕСКО-дин къаюмвилик квай шегъеррин сиягъдик кутун патал гъазурвилер акваз хейлин йисар я. Алай вахтунда и мурад кылиз акъатунин умудлувал иллаки артух хъанва. Дербентдин тарихдинни медениятдин ивиар ЮНЕСКО-дин къаюм-вилик кутуниз герек документар кватнава.

И мукъвара ЮНЕСКО-дин патай иниз атай Ирандин машгур алим Абодоллагъ Жабала Амелиди лагайвал, алай йисуз ЮНЕСКО-дин Парижда ва Пекинда кыле фена кланзавай мярекатдал Дербент и тешклатдин къаюмвилик квай шегъеррин сиягда гъатдани-гъатдачни месэладизни килигда.

ФАГЪУМ АЯ, КИЕЛЗАВАЙДИ!

ТАРИХДА АМУКЪДАЙ КАР ЖЕДАЙ

Чи халкъ вичихъ лугъуз тежедай хътин члехи тарих ва меденият авай, виш йисара вичин твар къегъалвилелди хвейи халкъарикай я. Хайи чил хуьн патал кыле фейи женгера къецепатан чапхунчийрин хура къегъалвилелди акъвазай лезгийри чпин члал ва медениятни гзаф къадирлувилелди хвена ва гележегдин несилрив агакъарна. Чал агакъай члехи хазинайрикай садни чи лезги эдебият я.

Хайи эдебиятдин дувулар гъи аямра аватла лугъун четин я. Са гафни авачиз, чи эдебиятдин тарих, халкъдин тарих хъиз къадим я. Ингъе чавай и тарих къедалди хъсандиз чириз хъанвач. Къафкъаздин Албаниядилаи инихъ алатай девирра чапхунчийри чи гъикъван ктабар, гъикъван шаирар чпин тварциз яна. Ятлани чи эдебиятда ранг алахъ тийидай, зурба тварар гзаф ава. И тварар гъакъван къуру калал арадал атай бур туш. Чи эдебиятдикхъ Къуре Мелик, Миграгъ Къемер, Къуьчуьр Саид, Ахцегъ Мирза Али, Етим Эмин, Алкъвадар Гъа-

сан эфенди, Стлал Сулейман, Алибег Фетягъов, Хуьруьг Тагъир, Зияудин Эфендиев, Къияс Межидов, Алирза Саидов, Забит Ризванов, Лезги Нямет, Шагъ-Эмир Мурад, Ханбиче Хаметова, Байрам Салимов хътин къакъан куклушар ава.

Амма лезги эдебиятдин тарих са гъа и твараралди акъалтла-вач. Чпел дамахъ ийиз жедай тварар гзаф ава чахъ. Гзафбурун тварар лагайтла, гъелени винел акъудиз хъанвач чавай. Иллаки лезги эдебиятдик члехи пай кутунвай Къуба патан шаиррин ва кхъирагрин тварар. Къуба пата халкъдиз чпин тварар гъелени хъсандиз малум тушир гъикъван члал устатар ава. XII асирда яшамаш хъайи Стлур Далагъ, XIV-XVI асирра яшамаш хъайи Сефил Агъмед, муьшкурвиар тир Акпер ва Ибрагъим, XVII-XIX асиррин члал устатрикай Муьшкур Серфинат, Мейсар, Лезги Агъмед, Эмиралди Тигъиржалви, Цлехуьл Мелки, Кесиб Абдуллагъ ва масабур. Гъеле XX асирда Къуба пата жуьреба-

жуьре уламрай акъатнавай гъикъван шаирар хъанва чахъ.

Гъа инал лагъана кланда: Къуба патан чаз малум вири девиррин шаирар ва кхъирагар санал кватлна, лезги эдебиятдин члехи антология чагдай акъудиз хъанайтла, тарихда амукъдай хътин кар жедай. Гъавилияй "Самур" газетдин редакциядиз и кардик кыл кутаз кланзава. Чаз куьмек гуз кланзавай ксари, вири камалэгълийри, хайи эдебиятдин таъсиб члугъазвай гъар са инсанди редакциядикхъ галаз алакъа хуьрай, чал талукъ материалар агакъаррай.

Антология тукъуьрун патал гъам къадим девиррин, гъамни алай аямдин члал устатрин гъакъиндай малуматар, абурун яратмишунрин чешнеяр ва шиклар герекзава. Абур кватлна чал агакъардай гъар са касдиз и кыляй разивал къалурзава чна. Ша, и кар къегъалвилелди кылиз акъудин чна, клелдайди. Им тарихда амукъдай кар жедай!

"САМУР"

РИКИ ШАДАРДАЙ КРАР

ТЕСТИКЪ АВУНА

Каспи гъуьлуьхъ галаз алакьалу мадни са кар кылиз акъатна. 2002-йисан 22-сентябрдиз вич Москвада хъайи вахтунда чи республикадин президент Гейдар Алиева ва РФ-дин президент Владимир Путина къул члугур "Каспи гъуьлуьн клан паюнин гъакъиндай" твар ганвай икърар и мукъвара РФ-дин Госдумадина тестикъарна.

И.Климова авур рахунрай акваз-вайвал, цийи документда Каспидин "Меркез" структура, гъакни "Ялама-Самур" структурадин са пай Урусатдин гъилик акатнава. Думадал авур рахунра СНГ-да яшамаш жезвай ватанэгълийрихъ галаз алакьаяр яратмишзавай комитетдин кыл Андрей Кошкина цийи документ гъам Азербайжан, гъамни РФ паталди гереклу ва кыметлу документ тирди къалурнава.

МАДНИ СА КИВАТИАЛ

И мукъвара Канадада яшамаш жезвай азербайжанвийри Къарабагъдин къал себеб яз чпин хайи хуьрерайни шегъеррай катиз мажбур хъанвай ватанэгълийри куьмек гун патал цийи кватлал - пулун такъатралди куьмек гудай фонд арадал гъанва. Фондуниз регъбервал гузвай ксари Канададин, гъакни Америкадин Садхъанвай Штатрин талукъ идарайрихъ, члехи компанийрихъ, фондарихъ галаз алакьаяр яратмишун ва гъа и рекъелди чпин ватанэгълийри куьмек гун кьетI авунава.

Алай вахтунда Канададин азербайжанвийри чилер гадарна катиз мажбур хъанвай ксариз талукъ деллар кватлазава. Абуру яратмишнавай информациядин меркезди хабар гайивал, фондуниз члехибур Азербайжандин органрихъ галаз алакьаяр мягъкемарун патал клевай алахъзава.

РИКИЯЙ ХЪАНА

Пуд йис инлай вилик - 2000-йисан 14-июлдиз Азербайжандин Суьретчийрин Кватлалди виликан йисара чпин яратмишунар кылиз акъудун патал и кватлалдик квай ксарин ихтиярда вуганвай утагъарни карханаар абуруз бахшна хъусиятчивал кылиз акъудун кьетI авунай ва талукъ къарар республикадин президентдал агакъарнай. Ингъе 2003-йисан 19-июндиз Азербайжан Республикадин президент Гейдар Алиева и месэла фикирда кьуна гайи серенжамда суьретчийрин риклер шадарна.

Президентдин тапшуругъдалди талукъ карханаар хъусиятчивилиз элкьуьрун, гъамишалухъ яз суьретчийрин ихтиярда вугун патал республикадин гъукумат герек тир кваллахрик гелкъвенва.

ЧАКАЙ КХЪЕНАЙ...

ВАФАЛУВАЛ КЪАЛУРДА

Азадвилдин гъиссери лезгийр гъамиша къегъалвилехъ ялзава. Абурун и гъиссер гзафни-гзаф гуьлу я. Вичин хуьре, дереда, вири дагълара твар-ван авай къегъал хуьн дагъвидин виридалайни члехи мурад я. И мураддив агакъун патал ада са куьнуькайни кичле тахъана вири алахъунар ийида. Цай гузвай картечрин хуруз экъечда, къеледин цлалай жидайрал хкадарда, вичин чандин гъайиф татана эхирда къван женг члугвада.

Гъикъван чи аксина женг члугуртани, лезгийрин игитвилер хиве кьуна кланзава. Абур женгчи тир къванни гъил ва рикI ахъа инсанар я. Дустуниз ва хванхъадиз эхирда къван вафалувал къалурда. Гъахъ вине къада ва гъамиша адалатдикхъ ялда.

Абуруз "чун азад инсанар я" гафарикай иллаки хуш къведа. Амма абуру и гафар фад-фад тикрардач, чпин гъакъикъи азадвал хуьн патал женг члугвада.

А. БЕСТУЖЕВ-МАРЛИНСКИЙ.
1832-йис.

Яклу атлудач,
гафуну атлуда.

Лезги халкъдин мисал.

ГОРЬКИЙ УРОК ИСТОРИИ

О лезгинах Киргизии рассказывает Касымов Осман Курбанан

Дорогая редакция "Самур"!
Мы с ребятами познакомились по-
мерамивашейгазеты, которые при-
везла моя внучка Набат, проживаю-
щая в Баку. Сволнением читали мы
всематериалы. Радостью горе,
восхищением и волнением наполня-
ли наши сердца.

Низкий поклон вам за любовь к
родному языку.

Высылать вам мои воспомина-
ния. Если посчитаете нужным,
прошу их опубликовать. Это
часть истории моего народа, во-
лею судьбы оказавшегося в Кирги-
зии.

Спасибо вам за все, что вы делаете

те.
Суважением Осман Курбанов,
г. Бишкек, Киргизия.

Я - Осман буба, родился в сентябре 1918 года в Дагестане, недалеко от Дербента, в селении Штул. Отец мой, до Октябрьской революции был крупным торговцем. В горных селениях он закупал стада овец, которые отгоняли пастухи до станции Белиджи, а оттуда перевозили в Баку. В Баку этот скот сдавали оптом и с выроченными деньгами ехали в Нагорный Карабах, где закупали лошади и карабахские волю (быки) и привозили в Дагестан. В Касумкенте отец имел зерновые склады. Туда привозили зерно из Хасавюрта и продавали. В селении Штул у отца был магазин с разным товаром. Товар закупали в Дербенте, у знакомых евреев.

Дед Касум ездил с другими сельчанами в Баку для закупки нефти. Нефть привозили на двуколке, на которой находилась специальная бочка для нефти. Керосина и керосиновых ламп в то время не было. Из глины лепили так называемые "чираги", фитиль делали из конопли или тряпок. Вот так незатейливо выглядели предметы для освещения. Дорога в Баку и обратно была долгой, почти 2 месяца в пути.

Мужчины всей нашей семьи работали славно, каждый занимался своим делом. Отец контролировал скотоводство и земледелие, брат Ахмед торговал в магазине, дед Касум работал на мельнице, которую сам построил на реке Курах. Вместе с членами семьи работали и наемные работники.

Поскольку дедушка умер в 1910 году, я сам его не знал. Но рассказы моего отца и других старших членов моей семьи давали мне полное представление об этом человеке. В 1906 году отец отправил деда в Мекку. С тех пор как он вернулся, его звали хаджи Касум.

Хаджи Касум жил более 80 лет. А отец Касума - Ахмед жил 120 лет. Мой отец хорошо помнил своего деда - Ахмеда. Он, как и все его потомки, занимался сельским хозяйством, он был еще и хорошим кузнецом.

Вспоминая рассказы отца мне удалось частично восстановить последовательность нашего рода: Вердикхан (15 век, годы неизвестны), Мухаммед Али (16 век, годы неизвестны), Гаджимет (1650-1730), Ахмед (1775-1895), Касум (1830-1910), Курбан (1878-1949).

Помню как в 7-летнем возрасте я возил на маленьком ишачке хлеб чабанам, пасущим овец за селением. В такие моменты я чувствовал себя всадником на коне, несмотря на то, что мой ишачок был ростом с меня. Каждый раз, провояжая меня в дорогу, мама с беспокойством спрашивала меня:

- Сынок, ты волков не боишься?
- Нет, мама, не боюсь, - отвечал я. - У меня мой конь, при мне мой кинжал на поясе, я убью волка, если он приблизится ко мне!

Мама смеялась и говорила:

- Ну езжай, мой герой на ишачке.

Наверное волки и впрямь боялись подходить к маленькому всаднику. Так я и проделывал свой путь каждый день по горным тропинкам, проезжая мимо мавзолея Хаджи-Рамазана, возвышавшегося на горе.

Наша школа представляла из себя небольшой сарай, где лежала солома для скота. Всего учеников было человек десять. Разрешив взять немного соломы, чтобы подложить под себя и хоть как то обогреться, мулла нас расаживал вдоль стены. Он читал отрывками суры из Корана, а мы должны были старательно повторять за ним. Писать мы не писали, как это делают в обычной школе. Постепенно я выучил буквы и уже мог читать Коран самостоятельно.

Мулла Хасан был строгим, но хорошим человеком. Он был частым гостем в нашем доме. Однажды они с отцом долго сидели за обедом и говорили на разные темы. Он похвалил меня, сказав что я прилежный ученик и добро-совестно учу Коран.

- Ты, Курбан, сделай из Османа моллу в нашем селе-нии. Народ будет уважать его и называть молла Осман.

- Какой же из него молла? Из него выйдет хоро-ший чабан. У меня большое стадо овец, кто же будет за ним присматривать?

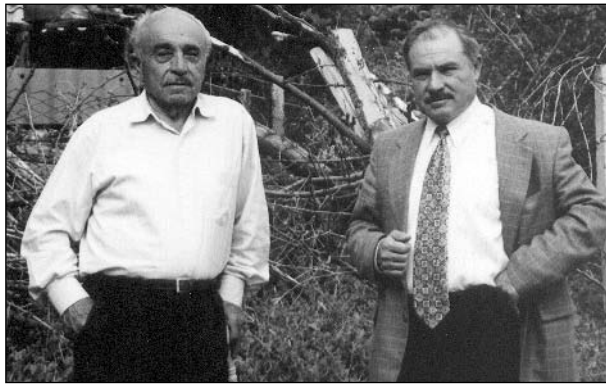
- Тебе наверное не хватает еще одного барана. Же-лаю тебе богатства! - воскликнул молла Хасан и ушел.

Я сидел молча наблюдая за разговором и думал, что же на самом деле лучше: молла или чабан.

С 1920 по 1927 год мой отец был назначен председа-телем сельского совета. Тогда мы жили в достатке. Края у нас были богатые и работы всем хватало сполна. У от-ца, помню, было большое стадо овец, лошади и крупный рогатый скот. В России в те годы был страшный голод. Для того, чтобы спасти голодных в России, властям нуж-но было разорить Кавказ. Но на этот раз Кавказ уцелел,

так как там жили богато, особенно в Дагестане. Един-ственным способом отобрать все что мы имели, было вы-селение. Нас стали называть кулаками и объявлять клас-совыми врагами. Забирать стали все: скот, зерно, до-машнюю утварь, дома. Дальше пошли аресты. В 1930 го-ду отца посадили за участие в восстании против сталинс-кого режима. Старшему брату - Ахмеду, удалось скрыться и избежать ареста. Его жене, Джирият пришлось уйти к своим родным в Ходжакент, а у нас остались младшие до-мочадцы, мои сестренки и племянницы: старшей из них Умуят было 12 лет, Сельминат - 10 лет, Пакизат - 7 лет, Саимат - 6 лет, Муминат - 5 лет и Бес ханум - 2 годика. Брат моего отца - Кариб успел отправить меня в 31-м го-ду в Баку, а в 1932 году посадили маму. В 33-м Кариб умер, отца освободили и они с мамой вернулись домой. Конечно, после всех этих событий жить в селе было невы-носимо и тогда отец собрал все вещи и они перемести-лись в Худжакентскую землянку на берегу реки Самур.

В Баку я остановился у своего дяди - Айдамира. Я не знал никакого другого языка, кроме лезгинского. Дом Ай-дамира находился рядом с железнодорожным вокза - лом. Часто я убежал из дома, чтобы посидеть на мосту, от-куда были видны поезда. Я подолгу наблюдал за людьми входившими и выходящими из вагонов и думал, когда же настанет мой черед и я вот также возьму чемодан, сяду в вагон, который увезет меня домой. Тогда мне нельзя бы-ло ехать домой и понимая это, я часто плакал от тоски по дому и родителям. Вскоре Айдамир устроил меня в шко-

Осман Курбанов со своим сыном, известным юристом Бишкека Али.

лу ФЗУ при фабрике им. Ленина. Мне строго-настрою ве-лено было молчать о своем происхождении, так как дети "кулаков" не имели права обучаться в пролетарских учеб-ных заведениях. Распорядок дня в ФЗУ был нелегим: 4 часа учебы, а потом работа на прядильной фабрике. Го-ды были трудные, все дети ФЗУ были постоянно голодны-ми. Нам выдавали хлеб по карточкам и стипендию 3-руб-ля. Одежды были плохо. Утром бегали в школу, после обе-да - на работу. В столовой фабрики нам давали тарелоч-ку постного пшеничного супа. Жили мы в казарме на 40 ко-ек. Зимой старались согреться около единственной печ-ки. Так как дров в округе не было, мы тащили заборы и ог-рады. Иногда мы нагревали кирпич и обняв его, старались уснуть до того, как кирпич успеет остыть. Я окончил ФЗУ в 1933 году.

По счастливой случайности, мы познакомились с на-чальником отдела кадров Закавказской железной дороги, с нашим земляком, Кулиевым.

- Ребята, я отправлю вас в Батуми, - сказал он. - Там открывается новый железнодорожный техникум на пол-ном обеспечении государства. Там у вас будет и жилье и все остальное.

Потом он выдал каждому из нас по 25 рублей. На сле-дующий день мы отправились в Батуми. Учился я там на диспетчера железной дороги, а на практику приезжал в Баку.

С тех пор как уехал из дому, я не имел возможности связаться со своей семьей. В Штуле люди могли узнать мой адрес и сообщить властям, что я сын кулака и пос-ледствия не заставили бы себя ждать. Поэтому писал я в Баку, одному нашему дальнему родственнику - Ахмед ха-лу. Позже мне сказали, что мама часто пролиwała слезы по мне. В 1933 году освободили отца и он сразу начал ра-зыскивать меня. Будучи проездом в Баку, отец зашел к Ахмеду халу и ему показали мое письмо. В декабре 1935 года он приехал в Батуми. Увидев меня, отец очень обра-довался. Он был человеком скупым на эмоции и слезы, но я видел как радость переполняла его сердце. Это было время новогодних каникул, поэтому мы сразу отправились с отцом домой.

Мы приехали в Дагестан и я увидел, что семья наша теперь живет в землянке в Худжакенте. Мама бросилась мне навстречу, крепко обняла меня и долго плакала, гово-рила, что больше нигде меня не отпустит. Помню это мрачное жилье - землянку. Потолок ее кишал змеями. Од-нажды змея упала на пол около меня, я очень испугался, а мама даже не пошевелилась.

- Мама, ты разве не боишься этих ужасных змей? - удивился я.

- Э-э сынок, на все воля Аллаха, он нас бережет. А вот другие змеи, те что на двух ногах, нас презирают. Они-то и кусают по-настоящему своими злыми языками, натрав-ленные властями.

После практики я со своим другом отправился домой в Дагестан. Мы планировали вернуться в Батуми вместе 1-го октября для сдачи государственных экзаменов. Но судьба распорядилась иначе. Меня, отца и брата посадили в тюрьму. Моего друга удалось переправить из Дагеста-на. В тюрьме мы провели весь месяц. 7-го октября 1936 года нашу семью как и сотни других семей собрали на

станции Белиджи и ничего не объясняя загнали в товар-няки (по 40-50 человек в вагоне) и отправили в неизвест-ность...

Киргизстан... родина обретенная в силу исторических событий нашего времени. Что мы знали тогда о Средней Азии, о киргизских степях, о народе проживающем на этой земле? Я хорошо помню, что в 1927 году один из на-ших земляков, Муртазали, был выслан за убийство своей жены. Его близкие получили всего одно письмо от него. Он писал, что находится в Киргизстане, где огромное ко-личество заключенных роет канал в степи под конвоем. Писал, что каждый день очень много людей умирает от хо-лода, голода и жажды, их тут же засыпают землей.

"... Пока нас спасают змеи, черепахи и суслики. Не удивляйтесь, как змея может спасти человека. Мы разре-заем ее на куски и варим как рыбу, тоже самое и с чере-паками и сусликами.

Говорят здесь живут киргизы, но мы их не видим. Го-ворят, что они живут в горах, как лезгины. Однажды, прав-да, мы видели троих человек проезжавших на верблю-дах..."

Вот все, что мы знали о Киргизии со слов Муртазали. Конечно, он тоже похоронен где-то вдоль канала. Позже, мой отец увидел этот канал, сказал: "Это и есть канал Муртазали, он лежит здесь в этой земле. Наверное и нас ждет та же участь."

Работы на полях и на каналах - все это было потом... Дорога из Дагестана в Киргизию заняла 15 суток. 22-го октября мы доехали до станции Пишпек (ныне Бишкек). Нас высадили ночью и погрузили на трактора, которые должны были развести людей по совхозам. Мы попали в местность под названием Джанги-Джер. Вместе с нами из Дагестана было выселено 600 семей: лезгины, аварцы, даргинцы, кумыки, лакцы и т.д.

В киргизских степях шла настоящая борьба за выжи-вание. Жить приходилось в землянках, вырытых заклю-ченными, во время строительства того самого Атбашинс-кого канала. Атбашинский канал, длиною почти 100 км (от реки Чу) проходил через заселенные дагестанцами по-селки. От центрального канала проходили оттоки для оро-шения в остальные деревни. Начиная с 1925 года на строительстве этого канала погибло приблизительно 100000 человек. Более 20 000 из них были высланные из Дагестана. Этот канал - настоящее кладбище пострадав-шего народа, потому что останки людей невынесших тя-

Сестры и племянницы Османа отправляются на свадьбу. 1968 г.

желого труда и голода захоронены вдоль этого канала.

Начиная с 1939 года началось выселение раскулачен-ных из Сибири, Центральной России, Поволжья. Русских, украинцев, немцев, караецевцев, позже - чеченцев приво-зили из разных регионов.

Между рекой Чу и каналами построены четыре совхо-за: пос. Карла Маркса (Васильевское), Джанги-Джер, Джанги-Пахта, Нижне-Чуйск. Основоположниками этих поселков являются высланные люди из Дагестана, Сиби-ри и Поволжья. Коллективизация - вот как называется прием советской власти, благодаря которому судьбы со-тен тысяч людей решились в считанные дни. Но народ вы-живал и продолжал созидать. Те, кого называли иждевен-цами пролетариата вспахивали и осваивали земли, ожив-ляли степи, сажали деревья вдоль сельских дорог.

Так мой народ жил и трудился на полях.

В 1937 году я обратился в военкомат к военкому Пан-филову, чтобы мне разрешили выехать в Алма-Ату для учебы в военном училище. Панфилов расспросил меня кто я и откуда. Я ответил, что мои родители спецпересе-ленцы из Дагестана. В ответ он направил меня к началь-нику НКВД, однако в НКВД мне в выезде отказали.

В 1938 году я поступил в педагогическое училище за-очно и одновременно работал учителем в сельской шко-ле.

1-го января 1939 году я женился. Тогда мне был 21 год, а моей жене - Марал - 16. В октябре 39-го у нас ро-дился сын - Али.

В 1941 году родился второй сын - Касум, но прожить ему суждено было совсем недолго и летом 1942 года он умер, Джамият родилась в 1943 году. В 1946 году роди-лась Зиярат, которая ушла из жизни 10-летней девочкой. Ифранса родилась в 1948. В 1950 родился сын - Курбан, скончался через 3 месяца от воспаления легких. В 1952 году родилась Зухра, а за ней Фаизат. В 1956 году, когда умерла наша маленькая Зиярат, у нас опять родилась де-вочка и мы назвали ее в честь нее. Младший сын Рустам родился в 1960 году и последняя дочь, Гюльнара в 1964 году. В настоящее время у нас восемь детей: 2 сына и 6 дочерей. Дай Бог им здоровья и счастья!

BİLİRSİNİZMİ?

Görkəmli bəstəkar Üzeyir Hacıbəyov 1932-ci ildə "Ləzgi" rəqsini bəstələmişdir. Həmin il bu rəqs ilk dəfə Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin xalq çalğı alətləri orkestri ifa etmişdir.

Birinci dünya müharibəsi illərində çar hökuməti Quba qəzasından cəbhəyə yalnız ləzgiyə sərbəst əl verirdi. Çarın 17 iyul 1914-cü il tarixli fərmanı ilə əsgər yaşlı ləzgi əhalisinin xeyli hissəsinin cəbhəyə göndərilməsi, ordunun ehtiyacını təmin etməkdən ötrü 2 min başadək atın zorla kəndlilərdən alınması qəzadə işçi qüvvəsinin azalmasına, məhsul qıtlığına səbəb olmuşdu.

Quba qəzasında ilk savad kursu 1920-ci ilin avqustun 11-də Qusarda yaradılıb. Bu, qadın pedaqoji kursu adlanırdı və burada 20 nəfər təhsil alırdı. Bundan sonra Qubada 150 nəfərlik kişi pedaqoji kursu və 15 nəfərlik birinci dərəcəli partiya məktəbi (Azərbaycan və rus dillərində) və daha 15 savad kursu yaradıldı. Qusarda uşaq koloniyası, əlillər evi, fəhlə-kəndli klubları, Qubada qadınlar klubu, bir neçə kitabxana və qiraətxana açıldı. Həmin dövrdə ilk dəfə olaraq qəzanın bütün nahiyələrində uşaq bağçaları yaradıldı.

SSRİ MİK və XKS-in "Okruqların ləğv edilməsi haqqında" 23 iyul 1930-cu il tarixli qərarından sonra Quba qəzası (1929-cu ildə dair olmuşdu) Quba, Qusar, Xaçmaz, Dəvəçi və Qonaqkənd rayonlarına bölündü. 1940-cı ildə Siyazan, 1943-cü ildə Xudat rayonları yaradıldı. 1959-cu ildə Qonaqkənd rayonu ləğv edilib Quba ilə, Siyazan Dəvəçi ilə, Xudat Xaçmaz rayonu ilə birləşdirildi. 1963-cü ildə Xaçmaz rayonu ləğv ediləndə Xudat və bir neçə kənd Qusara, qalan ərazi Quba rayonuna verildi. 1965-ci ilin yanvarın 6-da Xaçmaz və Qusar rayonları yenidən təşkil edildi.

BİR KİTAB HAQQINDA

DOĞMA YURDUN TARİXİ

Zaqatalanın iri və qədim kəndlərindən sayılan Talada anadan olmuş yazıçı-jurnalist Məhəmməd Şabanovlu tanınmış nəsiləndir. Onun babası Dağal Hacı Əli 12 övlad atası, bölgənin sayılıb-seçilən din xadimlərindən idi. Bu el ağsaqqalının sonuncu övladı Şaban əfəndi 40 il Zaqatala rayonunun imamı olub.

Şaban əfəndi dünyadan köçəndə miras qoyduğu böyük xəzinə, yəni maldövlət yox, zəngin kitabxana oğlu Məhəmmədə çatdı. Bu kitabxanada inqilabdan əvvəl Kazandan, Temirxan-Şuradan, Ufadan, Türkiyədən, Misirdən və başqa yerlərdən gətirilmiş kitablar, qəzetlər, yazılı abidələr var idi. Məhəmməd 1974-cü ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsini bitirdikdən sonra atasından yadigar qalmış kitablara və onun əlyazmalarına başqa gözlə, mömin və xeyirxah insan, ərəb dilinin bilicisi, tarixçi, yazıçı gözü ilə baxmağa başladı. Vaxtilə atasından ərəb dilini öyrənməsi ona ərəb mənbələrindən bir çox mətləbləri üzə çıxarmaq imkanı verdi. Məhəmmədin uzun illər apardığı araşdırmalar dini mövzuda maraqlı və oxunaqlı kitablara çevrildi. Bu kitablardan biri 2001-ci ildə Azərbaycan Milli Ensiklopediyasının nəşriyyatında çapdan buraxılmış "Talanın yastı yolu" kitabıdır.

Tala kəndinin tanınmış adamlarından, həmçinin Zaqatala-Balakən bölgəsinin bir çox İslam alimlərindən söhbət açan bu kitab oxucuların "Şeyx Əhməd Əfəndi" sənədli povesti, "İmam Şaban əfəndi" çerki, "Almalı Mahmud əfəndi", "Hacı Qurban əfəndi" və başqa məqalələr bölgənin tarixini və tanınmış din xadimlərinin həyatını öyrənmək baxımından maraqlıdır. "Talanın yastı yolu" müəllifin İslam alimlərinə həsr etdiyi birinci kitabıdır. Oxucular istedadlı qələm sahibinin bu mövzuda növbəti kitablarını gözləyirlər.

Roza HACIMURADOVA

XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində Quba qəzasının tanınmış ləzgi alimləri və maarifçiləri sırasında özünəməxsus yer tutan, xalq qarşısındakı xidmətləri ilə seçilən Carulla əfəndi haqqında indiyədək bir məqalə belə yazılmayıb. Halbuki "Priroda i lyudi na Kavkaze i za Kavkazom" məcmuəsindən (1869), Bakıda çıxmış "Təzə həyat", "İqbal", "Açıq söz" qəzetlərindən (1907, 1912, 1914 və 1917-ci il sayları), Rusiya EA Dağıstan Elmi Mərkəzinin Əlyazmaları Fondundan (iş N 32662) əldə etdiyimiz bəzi məlumatlar, həmçinin 1910-cu ildə Petrovskda (Ma-haçqalada) çəkirdiyi foto şəkillə bağlı qeyd onun Azərbaycanın və Dağıstanın tanınmış maarifçilərindən biri olduğunu təsdiq edir.

Rus məxəzlərində "Molla Djarulla Aslanoviç" kimi təqdim olunan bu alim 1890-1914-cü illərdə Quba qəzasının 5 və Küre mahalının 3 kəndində məktəb açıb. Carulla Aslanovun təşəbbüsü ilə qəzadə Quba "Səfa" cəmiyyətindən sonra maarifi təbliğ edən ikinci belə təşkilat, həzrə "Maarif cəmiyyəti" yaradılıb. 1917-ci ildə həmin cəmiyyət ana dilini tədris edən mütəxəssislər hazırlamaqdan ötrü müəllimlər kursu açılıb.

Quba qəzasının Yargun (həzrə kəndində anadan olmuş, Dağıstan və Türkiyə alimlərindən dini və təbiət elmlərini, ərəb, fars, türk, rus dillərini mükəmməl öyrənmiş Carulla əfəndi xalqın maariflənməsindən ötrü həm geniş təşkilatçılıq fəaliyyəti göstərmiş, həm də müxtəlif elmlərin öyrənilməsi ilə bağlı kitab yazmışdır. Onun 1890-cı ildə Yargunda yaratdığı məktəbdə dərslərin üç dildə - ləzgi, ərəb və türk dillərində keçilməsi o dövrün təhsil sisteminə yeni hadisə idi. Varidat və iri mülk sahibi olmasa da, açdığı məktəbləri maddi cəhətdən təmin edə bilmişdi. Necə? O vaxt bu, çoxları üçün sirr idi...

MÜRŞİDİN MƏSLƏHƏTİ

1859-cu ilin sentyabr ayının sonuna-dək Quba qəzasının əksər kəndlərinin əhalisi Şeyx Şamilin çar hökumətinə təslim olmasından xəbərsiz idi. Yargunlular bu xəbəri Məhəmməd əfəndidən eşidilər. Küre mahalının Usuğ kəndindən olan Məhəmməd əfəndi Şeyx Şamilin ən yaxşı müridlərindən sayılırdı. Böyük sərkərdə Məhəmmədi, Küre mahalının Qepir kəndindən olan Hacı Nəsrulla əfəndini və Quba qəzasının Zuxul kəndinin sakini Hacı Əli Əsgər əfəndini "ləzgi şirləri" adlandırmışdı. Hərəsi 300-400 nəfərlik süvari dəstələrinə başçılıq edən bu müridlər çar qoşunları ilə axıradək döyüşmüşdülər. Qunib mühasirəyə alınarkən Hacı Nəsrulla əfəndi öz döyüşçüləri ilə rus əsgərlərinin səflərini yara-yara yol açmaq, Şeyx Şamilin oradan çıxarmaq istəmiş, lakin ağır döyüşdə həlak olmuşdu.

Usuğlu müridin döyüş atlarını yargunlu Aslandan alırdı. İlxısı kiçik olsa da, onun atlarının tayı-bərabəri yox idi. Dağ şəraitində əvəzsiz sayılan səməndlərdən ən yaxşısını Şeyx Şamilə hədiyyə göndərən Aslan hər il dağılları 100-dən çox atla təmin edirdi. Bəzi məxəzlərdə göstərildiyi kimi, Şeyx Şamilin 5 mindən çox süvarisi arasında Samur dərəsinin atlıları xüsusilə seçilirdi. O vaxt Küre, Samur mahallarının və Quba qəzasının daha bir neçə kəndindən Şeyx Şamilin dəstələrinə döyüş atları göndərilmişdi.

Yenə Məhəmməd əfəndinin at aparmağa gəldiyini fikirləşən Aslan qonağı evə dəvət edib, 12-13 yaşlarında oğlunu ilxıcının dalınca yollamaq istədi. Amma palıd gövdəli Məhəmməd əlini Aslanın çiyinə qoyub dedi:

- Tələsmə, əvvəlcə söhbətləşək, sonra baxarıq.
- Həmişə xalcanın üstündə bardaş qurub əyləşən Məhəmməd əfəndi bu dəfə sağ ayağını irəli uzadıb, sol əli ilə bədəninə dəstək verdi. Sonra gülümsəyərək:
- Hə, iki yerdən tikan batıb, - dedi.
- Mürşidin zarafatlarına bələd olan Aslan söhbətin süngüdən getdiyini anlayıb Carullanı kəndin loğmanını çağırmağa göndərdi. Bir azdan kor-peşiman qayıdan oğlan dedi:
- O, ağır xəstədir, gələ bilmir.
- Mürşid yenə zarafatından qalmadı:
- Eybi yoxdur, qoçaq, sən oxuyub həkim olana kimi gözləyərək.

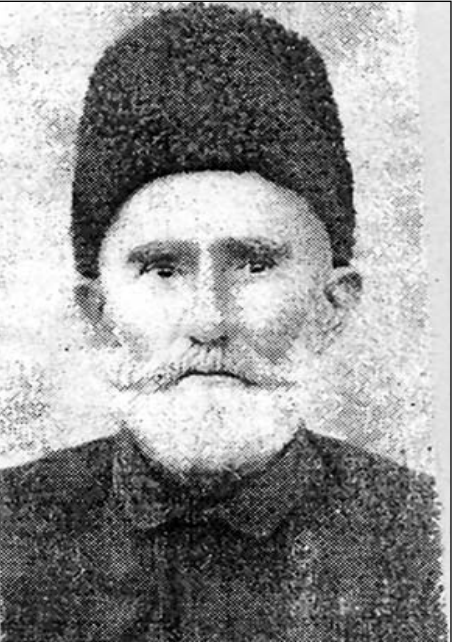
Zarafat Carullanın ürəyindən oldu: - harada oxuyum? Məktəbimiz yoxdur, axı.

Məhəmməd əfəndi Aslana baxdı: - Daha bizə atlar lazım olmayacaq. Onları satıb məktəb tikdirsən yaxşıdır.

Bu sözlər Aslanı çaşdırdı: - Necə yəni, atlar lazım olmayacaq. Bəs gavurlarla savaş necə olsun?

Mürşid dərindən köksünü ötürüb avqustun 25-də baş vermiş hadisəni, Şeyx Şamilin əsir alınmasını təfəsilatı ilə nəql etdi. Sonra müqəddəs Məkkəyə ziyarətə getmək istədiyini bildirib, Aslandan bir neçə at aldı. Ayrılanda Aslana dedi:

- Uşağın arzusunu ürəyində qoyma, atları vaxtında sat və kənddə məktəb aç. Aslan mürşidin məsləhətinə əməl edə bilmədi. Çünki bir neçə gündən sonra rus əsgərləri zorla Aslanın ilxısını qabaqlarına qatıb Dərbəndə apardılar. Əlacsız qalan ata oğlunu oxutmağa başladı. Müxtəlif mədrəsələrdə təhsil alan Carulla atasının vəfatından sonra Yargunda ilk məktəbi yaratdı.

MƏŞHUR LƏZGİLƏR HAQQINDA BİLMƏDİKLƏRİMİZ

ALIMIN SİRRİ

"YARATMAQ ASANDIR, SAXLAMAQ ÇƏTİN"

Qusar nahiyəsinin Zeyxur kəndində məktəb açanda Carulla əfəndi demişdi: "Məktəb yaratmaq asandır, saxlamaq çətin." O dövrdə məktəb açan şəxs burada işləyən müəllimləri məvacib, otaq, yatacaq, odun və su ilə təmin etməli idi. Lakin bundan ötrü lazımı pul vəsaitini tapmaq asan deyildi. Bəs Carulla əfəndi işləri necə yoluna qoyurdu? Onun əlyazmaları arasında belə bir qeyd diqqəti cəlb edir: "Məktəb bina edib əhalini maarifləndirmək işində mənə dostlarım yaxından kömək edirdi. Onlardan məşhur millətpərvər axtılı Molla Abdeyn, Quba dövlətli, üç dəfə Məkkə və Mədinəni ziyarət etmiş hərtərəfli alim Hacı Məhəmməd Çələbi əfəndinin nəvəsi İbrahim bəy, nahiyənin qazisi Cəbrayıl əfəndi, Bakı sərverdər Şabəy hacınski kimi mötəbər olanları yarıdım il bəzi qəryələrdə məktəblərin vücudə gəlməsi və müəllimlərin məvacib pulunun çarəsi mümkün oldu." (İş N 32662)

Dərbəndli müəllim Nacinin və başqa müəlliflərin "Təzə həyat" qəzetində yazdıqlarına görə bu məktəblərdə təhsilin səviyyəsi çox yüksək idi. Naci oxuculara belə bir məlumat vermişdi: "Quba kəndlərindən Zixur (Zeyxur - red.) nam qəryədə üç ildən bəri davam etməkdə olan üsul cədid məktəbin imtahanları məşhur millətpərvər axtılı Molla Abdeynin təht rəyasətində olaraq 40-a yaxın şagirdən atidəki elmlərdən məzkur qəryənin əyani və əsrafi hüsurində kəmal müvəffəqiyyət və hətta bir bəşətətlə imtahan olmuşlar: tarix islamdan, ana dili sərfi, Quran kərimdən, təcviddən: hətta şagirdlərdən 20-yə qədər hazironun mükafatına müzəhhər olmuş-

lardır." ("Təzə həyat", 5 iyun 1912-ci il, N 16, səh. 3.)

Lakin məktəblərin kiçik və darısqal olması təhsilin keyfiyyətinin yüksəlməsinə imkan vermirdi. Carulla əfəndi və digər maarifçilər kəndlərdə daha böyük məktəb binalarının tikilməsinə çalışır, bundan ötrü əllərindən gələni edirdilər. Bununla əlaqədar o vaxt "Təzə həyat" qəzetində dərc olunmuş bir məlumat maraqlıdır. Məlumatın məğzi belə idi: "Bakı quberniyası daxilində Qusar mahalına tabi həzrə qəryəsində mümkün olduqca böyük məktəb binasına iqdam. 19 iyun 1907-ci sənəsi həzrə kəndində ictimai edib mümkün olduqca böyük bir məktəb açılmasına qərar verdilər.

Və bu ictimada hazır olan alimlər Quba və Küre və Dağıstan alimləri idi.

Bu məclis müqəddəsəyə riyasət edən Qubanın Nahiyən əvvəli qazisi Cəbrayıl əfəndi və Nahiyən saniyə Hacı Umid əfəndi və Hacı Zəkər əfəndilər idi.

Başda Nahiyən əvvəli qazisi Cəbrayıl əfəndi və Nahiyən saniyə Hacı Umid əfəndi, Hacı Zeki əfəndi, Canmirzə əfəndi, Teymur əfəndi, Əbdülmüttəlib əfəndi, Əli Soltan əfəndi və sair əfəndilər olduğu halda mərkəz cəmiyyət olan Hacı İshaq ağanın evinə yığılan Quba, Dağıstan və Küre əyanları hüzurlarında, həmin hüzurə mümkün olduqca böyük bir məktəb binasına qərar verdilər.

Bu maarifpərvər əfəndilərin təşviqat alimanələrinə cəm olunan 300 manat pulu arzu etdiyimiz sayaq məktəbin vücudə gəlməsi mümkün ola bilməyəcəyini nəzərdə tutan məclisin ürfəsi əsil məğlub olan qaidədə məktəbin binasının məsərifinə və müəllimlərin məvacib pulunun çarəsini axtarmağa başladılar.

O məclis danışıq verdiyi qərar növillə oldu. Bakının səxavətli dövlətliyərinə müraciət edib bu məktəbin ikmal edək. Və müəllimlərin də məvacibini də o məclisdə hazır olan əğniyələrin üstə bölməyi bu qərarı verdilər.

Yazılmış qərarları bir dəftərə köçürüb və o məclisdə hazır olan üləmə və ürfə və sülhən və şərəfanın cümləsi məzkur dəftərdə yazılıb qol qoyduqdan sonra qazii əvvəli və qazii sani və yüzbaşı və mü-

səddəs mollası təsdiq eləyib həzrə əşraf və xanədan qədimdən Carulla əfəndi ilə həmin məktəbə gələn müəllim təyin olunan Məhəmməd Səid əfəndiyə verib Bakı dövlətliyəri hüsurunə göndərdilər. ("Təzə həyat", 29 iyun 1907-ci il, N 64, səh. 4.) Xeyli vaxt keçməsinə baxmayaraq, məktəbə cavab

alınmır və ona görə də Carulla əfəndi özü Bakıya gedir. Burada o, dostu İsabəy hacınski ilə görüşür. Bakı dövlətliyərinə olan İsabəyin Müşkül nahiyəsinin Qaracallı kəndində mülkü var idi və vaxtaşırı oraya baş çəkirdi. Bir neçə dəfə Yargunda Carulla əfəndinin qonağı olmuş İsabəy məsələdən həli olan kimi, məktəb tikintisindən ötrü 600 manat pul verir.

Bir neçə ildən sonra İsabəy hacınski Carulla əfəndinin xahişinə əsasən qəzanın Əhməd oba kəndində də məktəb tikintisinə yardım göstərmişdi. Bununla əlaqədar "İqbal" qəzeti 17 yanvar 1914-cü il tarixli sayında yazmışdı: "Bu keçən dekabrın 28-də Bakı sərverdərindən İsabəy hacınski... səyahətdən övdət etdiyi zaman Əhməd obanın natamam məktəbi yanında faytonunu saxladıb, camaatı yanına yığmış və onları tərğib və təşviq edərək 300 man. ianə edib ki, məktəbə sərf olunsun. Və məktəb üçün dəxi tapşırı ki, məktəb inşasına şüru edildikdə 300 manat versin."

Məktəbin inşası başa çatdıqdan sonra İ. hacınski Carulla əfəndi ilə kəndə gəlmiş və vəd etdiyi kimi, daha 300 manat pul vermişdi. Belə xeyriyyəçilərin və maarifçilərin hesabına Quba qəzasında məktəblərin sayı getdikcə artırdı. Əgər 1912-1913-cü illərdə burada dövlət qeydiyyatında cəmi 28 məktəb (1842-ci ildə də bu qədər tədris ocağı var idi və həmin vaxtdan ötən 70 il ərzində dövlət tərəfindən bir məktəb belə tikilməmişdi) var idisə, 1919-cu ildə onların sayı 96-yə çatırdı. Bu məktəblərin 40- a qədəri qəzanın ləzgi kəndlərində fəaliyyət göstərirdi. 1920-ci ilin payızında Quba qəzasında məktəblərin sayı 117-yə çatdı.

Müzəffər MƏLİKMƏMMƏDOV

АМЕРИКАДИЗ КМЛИЗ ФИЗВА

Йисан кене Америкадин Садхъанвай Штатра клелун давамарда. Самира Вашингтон Штатдин Сизтл шегерда, Америкадин сад лагъай университетрикай тир Вашингтон Университетдин юридический факультетда вичин чирвилер артухарда. И мумкинвал Самира Америкадин Edmund S. Muskie программада мукъувай иштирак авуналди къазанмишна. АСШ-дин ACCELS ва Open Society Institute тешкилатри санал квиле тухузвай и программадин конкурсдин пуд туруна (алакьунарни агалкьунар къалурзавай документар, ингилис члалалди имтагъан, сочинение, чин-чинал сугьбет) гъалиб хъайи 26 азербайжанви студент и мукъвара Америкадиз рекъе гъатда. Абурукай 3 кас юристар я. Кцлар райондин Стлур хуьрай тир Къасумов Закиран хва Самирни абурун арада ава. Чна ваз цийи агалкьунар тлалабзава, Самир!

Фарид ФАРМАНОВ

Алай вахтунда лезги жегилрин арада клелунал рикл алай, чпин чирвилер артухарун патал ара датлана зегьмет члугвазвай гадаярни рушар гзаф дуьшуьш жезва. Илимдихъни хъсан крарихъ ялзавай кьени квилехрин жегилар фад-фад чи редакциядизни илифда. Къецепатан члалар хъсандиз чирзавай абуру хайи члалаз - лезги члазани икрамзавайди, "Самур" газетдив хайидав хъиз агатзавайди акурла рикляй хвеша жедда чаз.

Ихътин къегалярикай садни Самир Стлурви я. Клелдайбуруз и жегилдин твар хъсандиз чида. 2000-йисуз Бакудин Гьукуматдин Университет яру дипломдалди акъалтларай Самира 2002-йисуз инин магистратура куьтягъна. Исятда фирмада юриствиле кваллахзавай и гадади вичин чирвилер артухарун акъвазарнавач. Гила ада са

КВАР

Квар къуьневаз булахдал физвай рушарал дуьшуьш хъанвай зун. Налугъуди, дурнайрин луж тир цавай чилел эвичнавай. Сад-садалай иер лезги таватрин шад ванер чкланвай виринриз. Бахтлувални къайгъусузвал квахъзавай рушарин вилерай.

Вил алудиз жезвачир завай абурулай. Къакъан буйдин, зериф тандин рушариз хул кутугзавай кварар. Ажеб хъсандиз теснифнава чи шаирррини члугварри булахдал физвай лезги рушар.

Кварар цив ацлурна гафариз-гафариз мад къегъненан хъиз циргъина гъатна таватар. Ахпа маса рушарни маса сусар атана кварар гваз булахдал. Гъа икл ара датлана булахдал къевез-хъфена дишегълиар. Садбуру къведра, пудра, къудра яд ялна кваллиз.

Вил гатлурмарна килигзавай за квар къуьневай таватриз. Эвеланд хъиз хушдиз къабулиз жезвачир завай кварар. Эвеланд хъиз бахтатар яз ахквасмачир заз таватарни. Галатна гъалдай фенвай дишегълийрин язух къевезвай заз. Рикле кварар раснавай устлариз туьнбуьгъарзавай за. Цурцун кварари къарай атланвай зи.

Са руша зи фикир иллаки вичел желбна. Адан цийи къелемдин ухшар авай таза тандивай залан парциз таб гуз жезвачир. 14-15 йисара авай и руша, аквар гъаларай, квар къаз цийиз чирзавай хътинди тир.

Булахдилай квар ацлурна къулхъ элквей ада, цлуд камунилай ял ягъана. Ахпа са герендилай мадни ял ягъун хъуьна. Гуьнед пеле квар туна, ацукъна ам. Са бередилай яваш-яваш рекъе гъатна.

Рикл тлар хъана зи. А залан квар жува къунвайди хъиз хъана заз. Галатна гъалдай фейидаз ухшар тир зун.

Са герендилай мад рушарин луж физвай булахдал: лугъуз-хъуьрез. Ингъе, квар къуьневай и рушари заз къегъненан шад гиссер бахшзамачир. Галатнавай абуру. Пар ялдалди галатнавай. Залан кварари абурун аман атланвай. Яраб кваллин амай кваллахар гъикл килиз акъудзаватла и дишегълийри?

Вучиз гъевечлизмаз залан пар ялиз вердишарзаватла диде-бубайри чпин рушар? Иикъа са шумудра булахдилай яд ялун абурун парарикай сад я. Акваз-такваз ялзавай акъван парар ава хъи, лезги дишегълийрихъ. Цурцун квар... Гъич хкажайди яни вуна ам, клелзавайди? Заланди я квар, лугъуз тежедай къван заланди. Ятлани шумуд виш йисар я чи таватри пар ялиз. Гзаф инсанрин квалериз, гъенерал яд члугуьна. Амма лезги хуьрера лезги дишегълийри гъелени яргъарай яд ялзава. Устларни хъайитлани кварар

Шикил члугурди Шаглар Алирзаев я.

къезилбур расзавач. Са бязи халкъари къезил къапарикай менфят къачуда. Чибуруз залан шейэрикай, залан парарикай хуш къевеза жеди.

Булахдал физва чи рушарни сусар. Садбуру квар ваъ, къезил ведре къазва. Садбуруз вучайтлани квар чилел таз кланзавач. Садра заз са лезги хуьре флагдивди яд ялзавай дишегълиар акунай. Абуру итимар кватл хъанвай кимин патавай алатна физвай. Итирмин чларни юзанаичир. Завай къедалди и кар рикледай алудиз жезвач.

Къуьнел квар алай рушар акурла гъейран жемир абурул, гадаяр. Гъаятриз яд члугуьникай фикир ая. "Кварце яд къайиз амуькда" лугъузвани куьне? Аваз хуьрай кварар квалера, кландайда адай яд хуьрай. Анжах жуван дидедин, жуван сусан, жуван рушан къадир авай касди дишегълийри ихътин залан пар ялуниз рехъ гана кланзавач эхир.

Куьне зун айибмир, дустар, квар къуьневаз булахдал физвай рушарал дуьшуьш жез кланзавач заз.

Седакъет КЕРИМОВА

Уьнуьгъ дередин клуд хуьруькай сад - ни Зиндан Муругъ я. XX виш йисан сифте квилера Уьнуьгъ округдик акатай, Советрин девирдилай кьенин йикъалди вад хуьруьн (Зиндан Муругъ, Члакар, Кузун, Четкуьн, Лацар) меркез хъайи и хуьруьн тарих XIII-XV виш йисарилай башламишзава.

Гъуцар сувун (Шагъ дагъдин) ценера эклйя хъанвай зи хайи хуьруьн твар Марук, Маругъ, Муругъ, Мурухъ, эхирни XX виш йисан сад лагъай паюнилай Зиндан Муругъ хъана.

Рикл тлардай кваллах ам тир хъи, хуьряй жагъизвай цурцун къапар, хъенчлин гунгар, хъенчлин къапар, куьшуьйра авай сурар, чилик акатнавай квалерин парурар, къеледин чинебан рекъер, къил акъуд тежер шиклар алай сурун къванер ва маса затлар герек тушир артухан затлар хъиз гадарзавай.

Къегъал ксарин макан тир и хуьруьн твар са ктабдани гъатнач. И кардин квиле сеbeb ам я хъи, большевикрихъ ялай "жуванбуру" хуьруьн мискинда ва медре - сада авай вири ктабар (араб, фарс ва маса члаларал кхъенва лугъуз) Къуръанар я лагъана, мискиндин гъенел цай яна кана.

Халкъдин арада Зиндан Муругъиз "Пирерин ватан"ни лугъуда. Ина къуд пир ава. Халкъди пара икрамзавайди

ИРИД СТХА

Риваятдиз элкъевенвай гъакъикъат

"Ирид стха"дин пир я.

Хайи чилинни намусдин рекъе чанар гайи и стхайрин квилел атай мусибат сиверай-сивериз фена риваятдал элкъевена. Халкъдин сиве "Ирид стха"дин са шумуд вариант ава. За абурукай сад ахъайда.

Дегъ члавара къалин тарарив клев хъанвай къе къакъан къвалан арада, къеледин кьене Марук твар алай са хуьр авай. Къенин юкъузни и къваларин тварар Къелед пелни, Сурун пел яз ама. И къеледа ирид стхани са вах яшамиз жезвай. Аялзамаз дидени-буба кьена етим амуькна лугъуз, стхайри вахан хатур хадчир, ам хару жейран хъиз хуьзвай. Стхяр лагъайтла, къегъал, жумартбур тир.

Душманди басрух гайила яргъалди дурум гун патал абуру къеледин кьенез хъенчлин гунгарив яд члугунай, къеледай акъатдай чинебан рекъер туьклуьрнай, къегъал гадайри нупадалди къеледин къаравул члугвадай.

Къеледин мукъув, Къванклар вацлун къерехда, са къвахдин кланяй са булах авахъзавай. Инаг жегилрин клани чка тир. И булахдиз "Пирен булах"ни лугъудай, "Кланибурун булах"ни.

Марукрин вар-деветдин, нехиррин, рамагрин, мублагъ чилерин, ирид къегъал стхадин суракъар виринриз чкланвай. Марука къегъал гадаяр

пара авайтлани стхайрин вахан рикл садавайни рам жезвачир. Руш гзафбуруз кланзавайтлани, рушаз кланид авачир.

Садра руш булахдал фейила адал са къари дуьшуьш хъана. Къари ялгъуз ва гишин тирди акур руша ам кваллиз гъана, чан-рик авуна, фу-къафун гана рекъе хтуна. Са шумуд йикъалай къари мадни рушан килив хтана. Гъа икл адан финхтунар пара хъана. Къариди са къегъал гададикай, адан шумал буйдикай, хуьтуьл къилихрикай акъван шириндиз гафар авуна хъи, руш чинни такур гададал яргъалай-яргъаз ашукъ хъана. Къарини руш ихътин икъардиз атана: руш булахдал, гадани гъуьрчез акъатун багъна авуна Къванклар вацлун къерехда авай булахдал гуьруьшмиш хуьн.

Пакамахъ экуьнин яр ягъайла руш квар къуна булахдал фена ва адаз къариди лагъай гада акуна. Рушани гадади ихтилатарна, булахдин квилел кланивили икъар кутлунна. Рушаз авур кваллахдикай кичлени тир, регъуьни. Адаз чизвай хъи, стхайри и кваллахдиз разивал гудач. Вучиз лагъайтла руша Гъуцариз икрамзавай, гадади хачуьниз.

Стхайриз са куьнуькайни хабар авачир. Рушани вичин квилел къвери крарикай са акъван фагъум ийизвачир. Мад гъилера къари хтана, сугъбет цийи хуьурла руша вичиз гада клани ятлани, стхяр рази тежедайди баянарна. Къариди вичин ширин мез кардик кутуна, хуьчлуь-

кай члулав къир жудна, ахпа ам цлурна стхайрин турарин къакъариз цун меслят акуна. Руша къариди лагъайвал авуна. Пакамахъ булахдал фейи руш квар туна гадад галаз катна. Тамун жигъирдай тлуз фена "Царуд никлин" квилев агакъайла, балкланраллай яракълубур акур руш шаклу хъана. Дерин са кламув агакъайла рушан квалер ивидалди хъанвай, адан мягъсеррик затл кумачир. Рушан и гъал акур гадади лагъана: "А саягда вун хвейи хайи стхайрин къадир ваз чир хъаначтла, зи къадирни чир жеч. Вичин хайи стхяр маса гайидаз, чарадан хвани клани жеч!" Руш вичи авур кваллахдин гъавурда акуна. Анжах геж тир. Гадади гъилевай гапур рушан риклиз сухна.

Марукиз руш гваз катна лагъай чав чклана. Стхяр балкланрал акъахна вахан гъарайда фена. Рушан квар булахдик кваз, квилел алай фите къвахдин хилел аруш хъанваз акур стхайрин квилев ви ягъана. "Царуд никлин" патав душманри абуру цларце кутуна. Стхайрин гъилер турарал фенатлани турар къакъарай акъатнач. Хуьряй куьмек къедалди душманри стхяр яна кьена.

Кватл хъана атай элди мусибатдин кар акуна. Хуьруьн къегъалар тир ирид стхани ивид кьене авай. Эл кватл хъайи и тулун твар кьенин юкъузни "Шуван" тул яз ама.

Руш кьейи кламуз элди "Чулави ягъайди кьейи клам" твар гана. И кламун твар кьенин юкъуз элдин мецел "Чулав клам" хъиз ама.

Стхяр кьейи чкадал кучукна, гъар сурун килик са къарагъадин тарни цана, абуруз пир лагъана.

Вахан сур рекъел эгъуьнна, тлуш гуз физ, негъна элди.

Виш йисар къевез-физ алатна, "большевикри" ва "жуван" къегъалри Ирид стхадин сурарин къванер чуклурна, са вахтунда къарагъадин тарарни клана ярх хъана, анжах садавайни "Ирид стха" элдин рикледай алудиз хъанач.

Судя МАНЧАРОВ (МУРУГЪВИ)

Члур твар акъатдалди, вил акъатун хъсан я.

Лезги халкъдин мисал

Дарвин Велибеков один из замечательных художников современности. Его кисти принадлежат более 1000 произведений, которые выставлялись в известных художественных салонах мира. Многие из них находят свое место в различных собраниях:

Турции	Израиля
России	Дании
Германии	Норвегии
Франции	Украины
Польши	Алжира
Сирии	Японии
Югославии	Италии
США	Англии

Сколько любви, радости и восхищения вегетарианцев!

Дарвин - всесторонне одаренный человек. В последние годы он серьезно занимается лингвистикой. Он удивительно интересный рассказчик. Его внутренняя жизнь, который раскрывается в его рассказах, поражает своей естественностью, истинностью, великолепием.

МОЙ НЕПОВТОРИМЫЙ ЧЕПЕР

Наш род упоминается в надписи на камне обнаруженном при ремонте моста недалеко от с. Чепер. Надпись указывает на то, что этот мост заказал хозяин Велибек в 1698 году. Эти данные оставил мой отец Гаджибек Велибеков, человек грамотный, еще до советской власти получивший педагогическое образование в г. Баку, а с 1920 года в течение 40 лет проработавший в школах преподавателем лезгинского языка.

Он был незаурядной личностью - специалистом во многих отраслях: и моторист, и электрик, и фотограф, и пчеловод; ремонтировал любую аппаратуру, играл на таре. В доме был редкий музыкальный инструмент - итальянская фисгармонь, которую он позже подарил сельскому клубу. В нашем большом, красивом доме, отец ставил спектакли для сельского театра. В иные годы в нашем доме проводились школьные занятия. Из девяти детей моих родителей почти все получили высшее образование.

Наш дом отличался своим внешним видом, занимал как подобает дому беков, особое видное место. Снаружи он был украшен росписями - между окнами - фигура солдата, далее огромный олень занимал самую большую гладкую плоскость на фасаде. Главный вход с большим декоративным козырьком охраняли два дракона, которые на меня всегда производили впечатление. Над дверью были прибиты огромные рога дагестанского тура. Внутри потолки были украшены декором в виде зеркальных сталактитов, а некоторые стекла дверей были расписаны как витражи, скорее всего натюрмортного характера.

Во времена коллективизации часть дома была отдана другим неимущим. Дед мой, тоже Велибек, построивший этот дом, пригласил строителей и художников из Баку. Он был одним из хозяинов промышленников в Набранных лесах, имел сотни рабочих по заготовке леса, в Леджете у него была большая усадьба с двухэтажным домом.

О его достойном характере истинного лезгина говорит один эпизод. Как-то к нему в хозяйство заехал знаменитый богач из Баку Зейналабдин Тагиев. Ему нужны были доски. Увидев у деда большую партию заготовленного леса предложил деду торг с целью купить. Дед наотрез отказался продавать, тогда Тагиев предложил пятикратный размер оплаты. Дед снова отказавшись от столь выгодной сделки, ответил: "Этот лес я заготовил для одного заказчика и я дал ему слово хозяина. Если хотите, ждите пока не заготовлю новую партию". На тем они и расстались. На следующий день неожиданно появляется Тагиев и вручает деду ордер (купчую) дающий право на хозяйствование на другом соседнем участке леса, сказав, что он купил этот участок леса у бездарного нерадивого владельца и хочет подарить ему настоящего хозяина и человека слова и чести.

Но дальнейшая судьба деда была предопределена, страшная болезнь человека под прекрасным именем - коммунизм, сразила и его. В тот же год смерти Тагиева - в 1924 году, деда арестовали и сослали в Россию, где он и умер.

Нетрудно догадаться, каково пришлось моему отцу, сыну богатого человека. Большая семья, болезнь и частые переезды, чтобы работать в других школах. В один из переездов в с. Курах 12 января 1941 года я и родился. Из Кураха перееха-

ли в Кумух (что в Курахском же районе), а уже летом 1944 года семья наша возвратилась в Чепер.

Как мне описать тот восторг детской души, те радости ежедневные, ежечасные, которые дарил мне окружающая Чепер Природа. Как описать эту красоту, которая завораживала меня, которая научила меня любить и восторгаться.

Какие виды открывались взору, какие дали. И цепь снежных гор, уходящих за горизонт и причудливая гора Гатын-кук, что возвышается перед взором, как на ладони перед тобой. А внизу прекрасная долина со сверкающим Самуром. Какие чудные альпийские луга. И за всем этим величаво восседает священный Шалбуздаг - как опора, как спина, утверждающая жизнь в своей уверенной незыблемости. Не зря еще многие тысячелетия до мусульманской эпохи сделавшего у подножия самой вершины ее пир, приравнивавший его семидневное посещение, как паломничество в Мекку. Это место было избранно издревле священным местом - храмом, созданным самой Природой, как подobaет принципам ранних зороастрийцев или друидов.

Удивительно красива вершина самой горы по рисунку так напоминающая языки пламени во время восхода и захода солнца и маленькое прозрачное озерцо тут же - все это действительно было подарком самой Природы, готовым Храмом солнцепоклонников, ранним нероформированным принципом зороастризма, который

для всего села и все село участвовало в ней. И каждая свадьба длилась 3 дня и они проводились только в летние месяцы.

Если честно признаться, многие годы, после того как я покинул свои родные края (я только 3 класса проучился в нашем ауле, после чего переехал в Россию, сначала в Новочеркасск на 3 года, затем в г. Грозный на 10 лет, а потом в Ленинград, тоже около 10 лет), так вот все эти годы стоило мне закрыть глаза, у меня часто перед глазами проявлялись мои родные горы, аул, луга, поля, ущелья и камни, и дороги-тропы, и цветы, и сельчане, животные, птицы (особенно огромные орлы, которые часто охотились в селе на кур. Я часто по памяти делал зарисовки окружающих местностей, но всегда уничтожал их, будучи уверенным, что они не точны и потому недостойны. Разве можно забыть, когда бык (яц) на котором ты сидишь, выходя на луг после узкой горной дороги, пускается в драку с другим быком.

А какие отары овец, табуны лошадей! Какие пшеничные поля, террасами золотящиеся на склонах гор, отбитых железными руками великих тружеников аборигенов Кавказа. У нашей семьи было 8 таких террасных полей. Как я раньше не понимал, что такое в горах добывать хлеб в прямом смысле отвоёвывая узкие полоски земли иногда в 3-4 м в ширину, очищая от камней. Теперь в священных книгах человечества нахожу призывы пророков о том, что пшеница единственный продукт

Мужество не спрашивает, высока ли скала.

Лезгинская пословица.

КАК Я СТАЛ ХУДОЖНИКОМ

Помню как-то в г. Грозном проходя мимо старшим братом Мирзе тха мимо Дворца пионеров, он обратился ко мне: "А не хотел бы ты заниматься рисованием?". Я ответил: "Хочу, очень". Тогда мы вошли в здание. Оказывается только что начались приемные экзамены в художественную школу. Меня познакомили с экзаменатором, потом дали мне все необходимое для рисования и я стал как и другие поступающие рисовать натюрморт. Через пару часов после окончания рисования, перечислили фамилии всех выдержавших экзамен и принятых в первый класс художественной школы, но моя фамилия не была произнесена. Я посмотрел на брата, который ждал результата, естественно ему было обидно за меня. Но тут объявили, что один я принят во второй класс.

Через год обучения в художественной школе и после окончания 8 класса 45 школы я по рекомендации руководства школы поехал поступать в Краснодарское художественное училище, считавшееся в то время среди училищ очень достойным в СССР. Я выдержал большой конкурс - из 400 подавших заявление было принято после тщательных экзаменов всего 20 человек.

К сентябрю, к началу занятий я приехал в училище, которое не могло предоставить место для жилья - не было общежития.

Несколько дней искал жилье, так и не нашел. Когда я позвонил домой и сказал об этом, то домашние посоветовали, чтобы я приехал домой, закончил школу. Я последовал их совету.

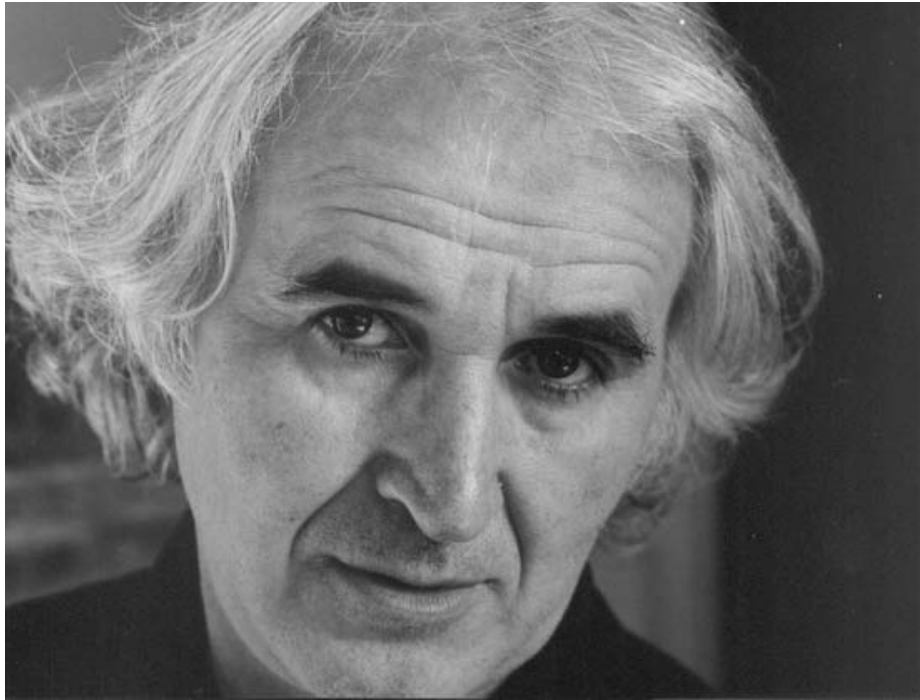
В 1961 году окончил школу и поступил в Грозном на спортфак пединститута, в школе я был в числе лучших спортсменов. Одновременно с занятиями в институте, тренировками, занимался в изостудии у самобытного художника Николая Федоровича Ломтюгина. Он был большой энтузиаст, любитель природы, профессиональный рыбак и охотник. Самое ценное, что он преподнес нам - это упорный труд всегда и истинная любовь к природе, работать в любую погоду на природе (т.е. писать с натуры) - это как раз и содействовало тому, что я стал в искусстве пейзажистом. Институт я окончил, но серьезным спортсменом мне не суждено было стать - уже в начале 3 курса получил серьезную травму коленного сустава вывихившего меня на долгие годы.

В 1966 году во время службы в армии в Ленинграде увидев знаменитое Ленинградское художественно-промышленное училище им. В.Мухомовой (ныне Академия искусств им. В.Мухомовой) восторгаясь красотой самого здания с его Малоуспенским залом, так называемым Фламандским залом с самым большим в городе стеклянным куполом, я не выдержал и загорелся желанием поступить обязательно.

В 1969 году со второго захода мне удалось поступить на декоративно-прикладной факультет, который окончил в 1974 году. Ленинград дал мне очень многое. Занятия по прикладному искусству проходили в Эрмитаже, постоянное общение с произведениями мировой культуры, частые выставки мировой живописи, Русский музей, Филармония, театры и т.д.

С 1974 по 1977 г. работал ассистентом кафедры прикладного искусства художественного института и начал участвовать в республиканских и российских выставках.

В 1976 году успешно прошел по головному в Дагестанском Союзе художников в члены Союза художников СССР. Но через пару месяцев переехал в Баку на новое место жительства, где пришлось заново поступать и пройти конкурс с новыми работами и в 1990 году стал членом Союза художников СССР.

ГОСТЬ "САМУР" А

ДАРВИН ВЕЛИБЕКОВ

был распространен здесь и с обязательным культом очищения огнем и водой.

Не зря Чепер является единственным местом проведения ежегодного праздника цветов на территории бывшего СССР, который проводится и по настоящее время. Мне Создатель дал счастье - почти целых 10 лет детства наслаждаться прелестью чуда - Природы в окрестностях божественного Шалбуздага. Как можно забыть, казавшие тогда вечными, игры со сверстниками в альпийских лугах? А как собирали цветы, которые сушили на крышах, террасами лежащих один к другому домов, и когда весь аул превращался в сиреневые коврики на фоне окружающих голубых гор. Разве можно забыть, когда сидя за партой в школе и, услышав гул летящего кукурузника, ища его, смотришь в окно класса вниз, потому что он летит явно ниже тебя. А чуть подняться вверх от аула, где на одном голом холме альпийской возвышенности, как на троне восседает огромный чудо-камень "квечел кван" - будто какой-то великан - лемуриец водрузил его на это святое место - наподобие надгробия трона. Часто мы - дети, взбирались на этот камень чтобы с него увидеть сверкающие лучи солнца на блистающей глади Каспийского моря, отдаленном на расстоянии более, чем на 100 км.

Разве можно забыть, как ты просыпался под звуки зурны, будующие сельчан мелодией "Сегьерар" в чувствах предострой радости праздника - свадьбы в селе. Именно каждая свадьба была праздником

внеземного происхождения, и что произрастание злаков облагораживает нашу Землю.

"Выращивание пшеницы в горах в одном поле - стоит 10000 молитв произнесенных Богу" - гласит мудрость архаев.

Недавно мы с Юсуфом Кулиевым, тоже давно покинувшим наш аул и тоже живущим в Баку, но имеющим постоянные связи с Чепер, насчитали около 130 названий местностей, вокруг нашего аула.

Давать названия местностям помогало человеку ориентироваться в своей среде и легко можно было отвечать на вопрос "где", "куда" и "откуда". Этот метод был особенно употребляем древними ариями и ассами - нашими древними аборигенными этносами Кавказа. Асси (вспомните, когда лезгины танцуют "Лезгинку" и выказывая свое удалство выкрикивают "ас-с-са") заводили этот метод давая названия местностям и его окружающим в Скандинавии. В доказательство - только в "Младшей Эдде" наряду со "Старшей Эддой" являющейся фундаментом мифологии не только скандинавских, но и всех германских народов, так вот в этом произведении Снорри Стурлусонн приводит много сотен названий окружающих местностей Скандинавии, причем оказывается многие десятки и сотни из них имеют одинаковые обозначения и звучания с языком лезгинским. Это подтверждает мысль Тура Хейердала, утверждавшего в 2000 году, что норвежцы - потомки кавказцев.

AKADEMİK TOFIQ İSMAYILOV - 70**AZƏRBAYCANDA TƏTBİQİ KOSMONAVTİKANIN BANİSİ**

1974-cü ilin avqustun 1-də Bakıda Azərbaycan EA-nın nəzdində "Kaspi" Elmi Mərkəzi yaradıldı və istedadlı alim Tofiq İsmayilov bu Mərkəzin direktoru təyin edildi. Respublikamızda aerokosmik tədqiqatlara da o vaxtdan başlandı və onlar bu gün də uğurla davam etdirilir. Bu gün Azərbaycanda aerokosmik tədqiqatların hamı tərəfindən adi hal kimi qəbul edilməsi akademik Tofiq İsmayilovun bir şəxsiyyət kimi Azərbaycan tarixindəki yerini müəyyən edir.

B ü n ö v r ə s i
T.K.İsmayilov tərəfindən qoyulmuş hazırkı Azərbaycan MEA-nın Milli Aerokosmik Agentliyi (AMAKA) alimin aerokosmik tədqiqat sahəsindəki elmi konsepsiyasını yaratdığı surətdə həyata keçirir. Bu konsepsiyanın əsasında elmin və xalq təsərrüfatının mənafeyi üçün Yerin Kosmosdan öyrənilməsi məsələsi durur. Bu, dinc kosmos proqramının həyata keçirilməsində respublikamızın zəngin elmi-texniki potensialından geniş istifadə ediləməsi üçün əsas amildir. hazırda Milli Aerokosmik Agentliyinin tərkibində üç elmi-tədqiqat institutu (akademik T.İsmayilov adına Təbii Ehtiyatların Kosmik Tədqiqatı İnstitutu, Elmi-Tədqiqat Aerokosmik İnformasiya İnstitutu və Ekologiya İnstitutu), Kosmik Cihazqayırma Məxsusi Konstruktor Bürosu və Təcrübə zavodu fəaliyyət göstərir. Agentliyə fizika-riyaziyyat elmləri doktoru Əflatun Həsənov rəhbərlik edir.

Texnika elmləri doktoru, professor, Beynəlxalq Mühəndislik Akademiyasının ilk azərbaycanlı həqiqi üzvü, akademik Tofiq Kazım oğlu İsmayilov 70 il əvvəl - 1933-cü ilin iyulun 21-də Bakı şəhərində anadan olmuşdur. O, 1956-cı ildə Moskva Elektrotexniki Rabitə İnstitutunu bitirmiş, 1964-cü ildə Moskva şəhərinin müxtəlif müəssisələrində çalışmış, burada aspiranturaya qəbul olunmuşdur. 1964-cü ildə doğma Bakıya qayıtmış, müəssisələrin birinə aparıcı mühəndis göndərilmişdir. İki ildən sonra Azərbaycan Politexnik İnstitutunda (İndiki Texniki Universitet) pedaqoji işə başlamış, elektrotexnika fakültəsində dosent vəzifəsində çalışmışdır. T.İsmayilov 1967-ci ildən 1985-ci ilədək Azərbaycan EA sisteminə daxil olmuşdur. Fizika İnstitutunda yarımkeçirici çeviricilər sahəsində baş mühəndis, EA-nın Rəyaset h-

eyəti yanında elmi işlər və onların təbtiqi şöbəsinin rəisi, "Kaspi" Elmi Mərkəzinin direktoru, keçmiş İttifaqda yeganə sayılan Təbii Ehtiyatların Kosmik Tədqiqatı İnstitutunun direktoru olmuşdur. 1982-ci ildən ömrünün sonunadək Kosmik Tədqiqatlar Elm-İstehsalat Birliyinin baş direktoru - baş konstrukturu vəzifəsində işləmişdir. Namizədlik dissertasiyasını 1969-cu ildə, doktorluq işini isə

1979-cu ildə uğurla müdafiə etmiş, texnika elmləri doktoru elmi dərəcəsi almış, sonra isə professor elmi rütbəsinə layiq görülmüşdür.

T.İsmayilovun rəhbərliyi ilə yaradılmış rentgen teleskopları "RS-17B" və "Pulsar X-1", Salyut-Soyuz-T-11" və "Mir" orbital elmi stansiyalarında uğurla işlənməmişdir.

Azərbaycan Kosmonavtika Federasiyasının sədri olmuş T.K.İsmayilov elm və texnika sahəsində xidmətlərinə görə Azərbaycan Dövlət Mükafatını almış, ona əməkdar elm xadimi fəxri adı verilmişdir. SSRİ Xalq deputatı və SSRİ Ali Soveti Rəyaset heyətinin üzvü seçilmişdir. 1991-ci ildə müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk dövlət katibi təyin edilmişdir.

Vətəni və xalqını bütün varlığı ilə sevən akademik Tofiq İsmayilov 1991-ci ilin noyabrın 20-də Qarabağın Qarakənd oymağının səmasında "MJ-8" adlı hərbi vertolyotla Azərbaycanın say-seçmə, igid oğullarının bir dəstəsi ilə birlikdə faciəli şəkildə həlak olmuşdur. Vətən yolunda, torpaqlarımızın azadlığı uğrunda şəhid olmuşdur.

Xalqımız Tofiq İsmayilovun xatirəsini əziz tutur. Respublikamızın şəhər və rayonlarında onun adına küçələr, məktəblər, müəssisələr vardır.

Malik ƏLİYEV,
Azərbaycan MEA-nın
Milli Aerokosmik Agentliyinin
Ekologiya institutunun
elmi əməkdaşı.

1962-ci ilin sentyabr ayının ortaları idi. M.F.Axundov adına Pedaqoji Dillər İnstitutunun rəhbərliyi rus dili və ədəbiyyatı fakültəsinin 5-ci kurs tələbələrini yığdı bildirdi ki, kənd rayonlarında müəllimlər çatışmadığından onların hamısının pullu təcürbəyə göndərilməsi qərara alınmışdır. Tələbə yoldaşlarımdan hərəsi təklif olunmuş rayonlardan özünə münasibini seçdi. Mən İsmayillıyı seçdim.

Oktyabrın 2-də institutun müəllimi Murtuz Sadiqovun müşayiətilə biz üç tələbə İsmayillıya gəldik. Rayon maarif şöbəsinin müdiri Yusif Əhmədov iki tələbə qızı şəhər məktəblərinə, mən isə hacitəmli kənd məktəbinə təyin etdi.

Biz kəndə çatanda artıq hava qaralmışdı. Kənd klubunda xalq artisti İsmayil Dağıstanlı ilə görüş keçirildiyindən məktəb direktoru da, kolxoz sədri də orada idilər. Görüş sona çatanda maarif şöbəsinin müdiri Murtuz müəllimi və mənə kənd rəhbərlərinə təqdim etdi. Gəlişimin məqsədini biləndə kolxoz sədri görkəmli incəsənət xadimi ilə birlikdə bizi də evinə dəvət elədi. Qonaqlıq çox maraqlı keçdi. Özüməndən xeyli yaşlı və nüfuzlu şəxslərlə bir süfrə arxasında oturdugum üçün müəyyən qədər sızıntı keçirsəm də, burada olan söhbətlər, xüsusilə İsmayil Dağıstanlının möhtəşəm səsi ilə danışdığı maraqlı əhvalatlar və hərdən mənə sarı dönüb "Cavan müəllim, utanma, yaxşı ye, utanan ac qalar" - deyər elədiyi zarafatlar ömürlük yaddaşmda həkk olunmuşdur.

Rayon mərkəzinə qayıdanda mənə bildirdilər ki, hacitəmliyə yox, Topçu kəndindəki məktəbdə işləməli olacağam. Ertəsi gün həmin kənd məktəbinin direktoru Şükür Rəhimovla kəndə yollandım.

Topçu kəndi rayon mərkəzindən 15 km aralıda, Qəbələ yolunun üstündə, qədim meşələrin əhatəsində, səfalı bir yerdə yerləşirdi. Sonradan biləndə ki, bu kənddən görünən Baba dağının o üzündə Quba rayonunun Qonaqkənd qəsəbəsi yerləşir, buranın təbiətinin boya-başa çatdığı yerlərə oxşadığına sevindim. Özünün qızıləhmədi alması və fındığı ilə tanınan bu kənddə azərbaycanlılarla ləzgilər mehriban ailə kimi birgə yaşayırdılar.

Məktəbin qonşuluğunda, kolxozda dülgər işləyən, zəhmətkeş və geniş ürəkli bir insan olan Şaban kişinin evində kirayədə qalırdım. Ev kirayəsini məktəb ödəyir, üstəlik yanacaq üçün odunla da təmin edirdi. Çox keçmədi ki, Qusar rayo-

nunun Gədəzeyxur kəndində yaşayan anamı da yanıma gətirməli oldum. 1947-ci ildə atam vəfat edəndən sonra dul qalan anam hər cür əzab-əziyyətə qatlaşaraq həyatını övladlarına həsr etmişdi.

Biz - ana-bala bu qərib yerdə qonum-qonşuya, kənd camaatına tez öyrəşdik. Kənd camaatı da bizə hörmətlə yanaşır, ağırtıdan və meyvə-tə-rəvəzdən korluq çəkməyə qoymurdu. Məktəb direktoru ilə möhkəm dostlaşmışdıq. Müəllimlərin əksəriyyəti yaşlı nəslə mənsub olduğundan, gənc müəllim kimi mənə ümid bəsləyirdi. Musiqiyə marağımı və tələbəlik illərimdə özəfaliyyət kollektivlərimdə iştirak etdiyimi biləndə Şükür müəllim nəgmə dərslərini, yaxşı voleybol oynamağımı görəndə isə bədən tərbiyəsi dərslərini də əlavə olaraq mənə tapşırırdı. Bütün günüm məktəbdə keçirdi. Zəhmətim də hədəf getmirdi. Məktəbdə nəgmə dərslərini tədris müşayiətilə aparırdım, voleybol komandası yaratmışdım.

Yerli camaatla yaxından tanış olmaqda, yeni-yeni istedadlı gəncləri üzə çıxarırdı, onları

rüsməyə, yoldaşlıq etməyə başladıq. Sonradan kənddə işləyən, tar çalan və gözəl səslə mahnılar ifa edən Sabir adında bir gəncə tanış oldum.

Günlərimiz çox xoş keçirdi. Şənbə və bazar günləri qonaqlıq təşkil edilirdi, doyunca çalılı oynayar, şer dinləyirdik.

Gözəl günlər idi o günlər. Hər şey bol idi, elə bil o vaxt yediyimiz çörəyin, ətin, meyvənin dadı-ləzzəti ayrı idi.

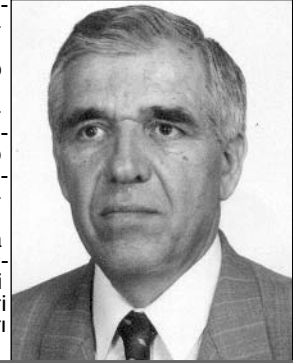
Qaldığımız evin sahibi Şaban kişi və onun həyat yoldaşı olduqca səmimi, qonaqpərvər insanlar idi. Çox axtarılan onların qohumları Çələbi və Şakir, kəndin montyorları Sabir və Fikir, qonşulardan Əhməd və Səffər və mənim müəllim yoldaşlarımdan bir neçəsi yığılıb loto oynayırdıq. Gecədən xeyli keçənə qədər davam edən bu oyun zamanı hamiya çay süzülür, kömürlə qaynadılan iri samovar dəfələrlə dolub-boşalardı.

Bu kəndlə bağlı çox xatirələrim var, onların hamısı mənim üçün əzizdir. İki il işləyəndən sonra hərbi xidmətə çağırışla əlaqədar Topçunu tərk etməli oldum. Lakin düz qırx ildir ki, harada yaşasam da, işləsəm də, bu kəndlə əlaqəmi kəsməmişəm, dostlarımla xeyir-şərində iştirak etmişəm, oradan yanıma Bakıya kim gəlib-gedibə bacardığım köməyi etməyə, xoş üzlə qarşılamığa çalışmışam. Çünki mən Topçunu ikinci doğma kəndim hesab edirəm və oranın qonaqpərvər, sadə, əməksevər camaatına özümü borclu sayıram.

İki il bundan əvvəl o vaxtlar məktəb direktoru işləyən dostum Şükür müəllimin vəfat etməsi xəbərini alanda mən yenə yolumu həmin kəndə saldım. Onun tikdirdiyi kəndə yadıqar qoyduğun orta məktəb binasını seyr edib fikrə daldım. O, bu binanı araya gətirmək üçün Bakıda neçə məmurun qapısını döymüş, neçəsinin kəndə dəvət etmişdi. Mən bir zaman evində kirayə qaldığım ailəyə də baş çəkdim, onlardan hal-əhval tutub ayırdım.

Ayırdım ki, bir də görüşüm. Həyat göstərir ki, keçmiş illərin dostluğu daha möhkəm, daha etibarlıdır. Gələn görüşlərə qədər, doğma Topçum!

Məmmədəğa SƏRDAROV,
Azərbaycan Jurnalistlərinin
Birliyinin üzvü.

TOPÇU KƏNDİ HAQQINDA

kəndin klubunda yaratdığımız dram dərnəyinə cəlb edirdik. Teatra böyük maraq göstərdiyimdən Moskva incəsənət xalq universitetinin rejissorluq fakültəsində qiyabi təhsil aldım. Tədris tapşırığı olaraq, müşahidələrim əsasında yazdığım "Briqadir arvadı" və "Qonşular" adlı bir pərdəli pyesləri səhnələşdirib, bayramlarda tamaşaçılara da göstərdik. Keçirilən tədbirlərdə məktəbin xoru populyar mahnıları özünəməxsus tərzdə ifa edirdi. Bir sözlə, qərib yerdə işləsəm də, başım elə qarışmışdı ki, darıxmağa vaxt qalmırdı.

Günlərin bir günü məktəb direktoru mənə yanına çağıraraq antaboy, qıvrımsaçılı bir gəncə tanış etdi. Bu, qonşu Buynuz kəndindəki ibtidai məktəbin direktoru Musa müəllim idi. Sonradan bildim ki, o, Musa Yaqub kimi tanınan gənc şairdir. Onun şerlərini oxuyandan sonra mənim bu gəncə hüsn-rəğbətım artdı, biz tez-tez gö-

Gələcəyin fəal qurucuları olacaq indiki məktəblilərin düzgün tərbiyə edilməsi böyük dövlət və ictimai əhəmiyyətli məsələdir. Məktəb uşaqları elmlərin əsasları ilə silahlandırır, onların mənəviyyatı və dünyagörüşünü təşəkkül etdirir, ictimai həyata hazırlayır.

Lakin uşaqların düzgün tərbiyə olunmasında ailənin də rolu böyükdür. Uşaq ilk tərbiyəsini ailədə alır. Ata, ana və yaşlıların davranışı ona güclü təsir göstərir. Ailədə münasibətlər hər zaman normal olduqda, yaşlılar arasında bir-birinə qarşılıqlı hörmət və ehtiram hökm sürdükdə, uşağın tərbiyəsinə daim nəzarət edildikdə fərəhli nəticə alınır. Bu mənada yaxşı ailədən gələn uşaqlar məktəbdə birinci gündən müəllimlərin və yoldaşlarının hörmətini qazanır, tapşırıqları səliqə ilə yerinə yetirir, məktəbin daxili intizam qaydalarına əməl edirlər. Müəllim belə uşaqlarla işləməkdən həzz alır, ailəyə öz minnətdarlığını bildirir. Ata-ana da övladları haqqında eşitdikləri tərəfdən xoşhal olur.

Əksinə, uşağın ilk tərbiyəsi düzgün qurulmadıqda xoşagəlməz vəziyyət yaranır. Belə uşaqlar məktəbə qədəm qoyduqda ilk gündən müəllimin nüfuzunu qəbul etmir (çünki o, ailədə yaşlıların nüfuzunu qəbul etməz ruhunda tərbiyələndirilməmişdir), yoldaşları ilə tez-tez dalışıq, çox böyük çətinliklərdən sonra intizama alışır. Belə uşaqlar işləməz müəllimin ham tərbiyə, həm də

MƏKTƏB VƏ AİLƏ İTTİFAQI

təlim işini çətinləşdirir. Bu zaman uşağa yeni, müsbət keyfiyyətlər aşılamaq müəllimdən uzun müddətli və gərgin əmək tələb edilir.

Deməli, uşağın düzgün tərbiyə olunması məktəb və ailənin birgə səyini tələb edir. Valideynlərin çoxu bunu yaxşı başa düşür, öz borcunu şərəflə yerinə yetirir və Azərbaycanın fəal, layiqli vətəndaşını yetişdirməkdə məktəblə birgə çalışır. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, məktəbimizin əhatə etdiyi ərazidəki valideynlər arasında da, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, ailə tərbiyəsində öz valideynlik vəzifəsini başa düşən, övladlarının tərbiyəsi ilə daim məşğul olan valideynlər əksəriyyət təşkil edir.

Təəssüf ki, tərbiyə üsullarını bilməyən, övladlarının tərbiyəsində ciddi səhvlərə yol verən valideynlər də vardır. Belə valideynlər öz övladlarının tərbiyəsi üçün dövlət və cəmiyyət qarşısında məsuliyyət daşıdıqlarını unudur, namuslu vətəndaş yetişdirmək kimi müqəddəs borclarını layiqincə yerinə yetirmirlər. Onlar uşaqlarının ailə tərbiyəsini düz-

gün qura bilmir, nəticədə ciddi səhvlərə yol verirlər. Bunlardan bəziləri hətta övladlarının dərəcə müntəzəm gəlməsini təmin etmirlər, ancaq inzibati tədbir gördükdə bu işə diqqət artırır. Həmin valideynlərlə tez-tez görüşür, sinif yığıncaqlarında və məktəbdə nər vaxtlarda onlara ailə tərbiyəsini müxtəlif məsələləri barədə bir çox faydalı məsləhətlər verir.

Ailə tərbiyəsini düzgün təşkilinə kömək məqsədilə məktəbimizdə vaxtaşırı "Valideynlər günü" keçirilir. Həmin gündə analar məktəbə gəlib müəllimlərin pedaqoji mövzularında söhbətlərini, məsləhətlərini dinləyir, müxtəlif suallara cavab alırlar.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bəzi analar özləri ailədə uşağın tərbiyəsi işini düzgün qura bilmədikləri halda məktəbin bu işdə xeyirxah köməyindən imtina edir, "uşaq bizimdir, özümləz bilirik" - deyirlər. Onlar unudurlar ki, uşağın tərbiyəsi işi dövlət işidir, çünki o gələcəyin vətəndaşıdır. Buna görə də uşaq valideynin "istədiyi kimi yox,

dövlətimizin lazım bildiyi kimi - demokrat gənc kimi tərbiyə olunmalıdır. Makarenkonun sözləri ilə desək: "Məktəb dövlət təşkilatıdır. Ona görə də məktəb, dövlət tərbiyəsini müvəkkil kimi, ailə tərbiyəsinə təsir etməlidir".

Biz müəllimlər də böyük pedaqoqun dediyi kimi, "dövlət tərbiyəsini müvəkkil kimi" ailə tərbiyəsini düzgün qurulmasına nəzarət edirik. Tez-tez öz aramızda məsləhətləşmələr, müzakirələr aparırıq. Biz nəinki ailə tərbiyəsi düzgün qurulmadığı üçün onların ata-analarına şikayətlərin, hətta belə övlad "tərbiyə" edib cəmiyyət içərisinə buraxan valideynləri yerli gəldikdə məzəmmət edir, başa salırıq.

Bəzi valideynlər öz övladlarının təlim-tərbiyəsində bütün məsuliyyəti məktəbin və müəllimlərin üzünə atır, uşaqları nəzarətsiz buraxır, nəticədə övlad təlimdə geri qalanda və ya intizamsızlıq edəndə bu işdə məktəbi və müəllimləri müqəssir hesab edirlər.

Məktəb və ailə birgə işlədikdə istənilən nəticəni əldə etmək mümkündür. Çünki onların vahid məqsədi - müstəqil Azərbaycanın kamil, hərtərəfli inkişaf etmiş gənc qurucularını yetişdirmək məqsədinə xidmət edirlər.

Mülayim hüseynova,
Bakı şəhərindəki 193 nömrəli
məktəbin müəllimi.

“САМУР” ДИН МЕКТЕБ

АЛКЪВАДАРВИДИН ШИЙИ МЕКТЕБ

■ XIX виш йисан лезги меденятдин тарихда пуд камалэгълиди члехи тир роль къугъвана. Ибур Шейх Мегъамед Ярагъви, Мирза Али ал-Ахты ва Мирзе Гъасан Алкъвадарви я. И ксари ахъвай мектебра чирвилер къачур агъзурралди лезгиди абурун экъу мурад ар къилиз акъуднай.

Мирзе Гъасан Алкъвадарвидин буба Гъажи Абдуллагъ эфенди Къафкъазда муьризмдин бине ктур, Шейх Шамилан муаллим хъайи, машгъур алим, халкъ царизмдин чапхунчивилин аксина къарагъарна азадвал патал женг члугур Шейх Мегъамед Ярагъвидин сухта хъанай. А девирда вич Къафкъаздин члехи алимрикай сад яз гъисабзавай Мегъамед Ярагъвидин медресадиз Къафкъаздин араб члалан академия лугъудай. Гъажи Абдуллагъазни Мегъамед Ярагъвидин руш Гъафисатаз са-сад бегенмиш хъанай ва 1833 йисуз абурун мехъер хъанай. Са йисалай Гъасан дидедиз хъанай. Балахони хуьрай вичин хайи хуьр Алкъвадардиз хтай Абдуллагъа ина медреса кардик кутунай. Гуьгъуьнин йисара Дагъустандин виридалайни хъсан медресайрин жергедик акатай иниз Къафкъаздин чара-чара вилайятрайни клелун патал азим жегъилар атанай. Гъасана сифте яз ина, вичин бубадилай клелкхъин чирна. Гуьгъуьнай ам клелун давамарун патал вичин халу, машгъур алим Гъажи Исмаил эфенди ал-Ярагъидин медресадиз гъахъна. Инагъ куьтягъайдалай гуьгъуьниз ам машгъур алим Мирза ал-Ахтыдин къилив фена. А вахтунда тебии илимар виридалайни хъсандиз Мирза Алидин медресада чирзавай. Инагъ акъалтларай Гъасана вичин илим мадни артухарун патал югъди-йифди илимдин ктабар клелзавай.

Тебиатди Гъасан Алкъвадарвидиз аламатдин алакьунар бахшнавай. Гъеле 3 йиса аваз бубади адаз тарсар гузвай. 13 йиса авайла ада лезги, араб ва туьрк члаларалди гзаф дерин метлеб авай шиирар къхъизвай. И чл-

вуз адаз Къуръан хуралай чизвай. Вад члалалди - лезги, араб, фарс, азербайжан ва туьрк члаларалди эсерар къхъизвай Алкъвадарвидиз урус ва татар члаларилай гъейри Дагъустандин халкъарин 12 члални хъсандиз чидай. А члавуз неинки Дагъустанда, гъатта вири Къафкъазда икъван члалар чидай къвед лагъай кас авачир.

1877-йисуз Къиблепатан Дагъустандин лезгийри урус чапхунчийрин аксина бунт къарагъарайла Гъасан эфенди гъулгъуладиз регъбервал гузвай ксарикай сад хъиз дустагъна. Ирид вацран къене Дербентдин зинданда хвейи Гъасан Алкъвадарви инай Тамбовдиз суьргъунна. Гуьгъуьнлай ам Харковдиз, гъанайни Гъештерхандиз акъудна. 1883-йисуз III Александр начагъ хъайила ада суьргъуннавай ксар патал амнистия гана ва Гъасан Алкъвадарви вичин ватандиз хтана. Ина ада лезгийр патал мектеб ахъайна. И мектебда аялри клел-кхъинлай гъейри математика, дуьньядин тарих, Дагъустандин ва Урусатдин тарих, география, физика, астрономия ва маса илимарни чирзавай.

Гъасан Алкъвадарвидин мектебда яшлугуруни клелзавай. Абурун Дагъустандинни Азербайжандин чара-чара районрай атанвай, илимар чириз кланзавай ксар тир. Тарсар араб члалалди гузвай. Гъ.Алкъвадарвиди тебии илимрихъ галаз санал шариатдин тарсарни гузвай. Гъукуматди члехибурун мектеб фад-фад клевирдай, вучиз лагъайтла дагъвийр санал клватл хъуникай игътиятлувал ийизвай. 29 йисуз ара датлана ина клвалахай Гъасан Алкъвадарвиди агъзурралди вичин ватанэгълийриз илим чирна абурун савадлу хъуниз куьмек ганай. Къил акъуддай ксари къейд авурвал, Гъ.Алкъвадарви неинки Дагъустанда, гъаклни Азербайжанда, Гуржистанда, вири Къафкъазда, Юкъван Азияда, Урусатда, Татаристанда, гъаклни араб уьлквейра машгъур тир. Алкъвадарвин хуьрай ада дуьньядиз илимдин, чирвилерин экв чуьлурзавай.

КЪВЕ ШАИР

Дагъустандин халкъдин шаир Хуьруьг Тагъира жегъил шаиррин шииррихъ дикъетдивди яб акалдай. Машгъур къелемэгълидиз Арбен Къардашани шиирар клелнай.

КВЕЗ ЧИДАНИ?

1915-1916-ЙИСАРИН ГЪУЛГЪУЛА

XX виш йисан сифте къилера Къуба патан агъалийри, иллаки лежберри пачагъдин аксина женг тухун патал гзаф алахъунар ийизвай. Эхирни 1915-1916-йисара абурун наразивилер гъулгъуладал элкъвена. Са патахъай къурагъвили, муькуь патахъай лагъайтла, кашуни ва налукри и наразивилер мадни артухарна.

1915-1916-йисара зулумдин аксина женгиниз къарагъай Кцларин Гъил, Суважал, Лакар, Хурай, Кузун ва Уьнуьгъ хуьрерин лежберри пачагъдин хазинадин чилер къуна.

Бакудин губернаторди и хуьрериз аскерар ракъурна. Къиле феи ягъ-ягъунра къве патайни гзаф инсанар гъелек хъана. Ятлани лежберар муьтлуьгъ хъанач ва абуру чпин женг къвердивай къати авуна. 1917-йисал къведалди мадни са шумуд хуьруьн агъалияр клвачел къарагъна.

1916-йисан 3-майдиз уьнуьгъ-вийри гъиле яракъ къуна женг члугунай ва полициядин клеретл хуьрай чукурнай. И вакъиадикай “Игбал” газетди (1916-йисан 15 - май) гегъеншдиз кхъенва.

ЧИ БУБАЙРИ ЛАГЪАНАЙ...

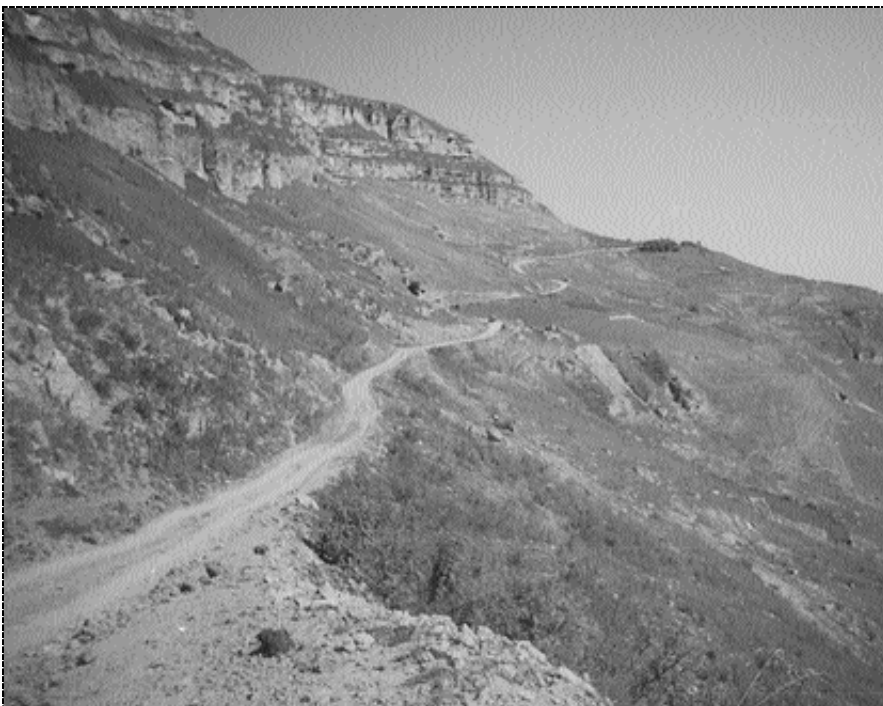
- Авайла, вилер яру жеда, авачирла - чин.
- Авайвал лагъайдан бармакдин патар хкатда.
- Авачирвиликай гъуцарни бизар я.
- Ажал агакъай кици иесидин шаламар жакъвада.
- Ажуз ламрал къвед акъахда.
- Ажуз ламрал пуд рипе, йигин шиврел пурун гъебе.
- Акъулсуз дустунилай акъуллу душман хъсан я.
- Арабадал къуьрер къаз жеч.
- Асклан дагъдизни жив къвада.
- Ахвар такуна, квар хадач.
- Ахпани къий, пакани, - клвалах гъиле-гъилди хъана кланда.
- Ацукънавай яц къарагъдалди, къарагънавай яцра рипе цан цада.
- Аял къепинамаз, дана епинамаз вердишарна кланда.
- Аялдиз вичин бубадай зурба кас авач.

ИКИ КХЪИМИР

фундух
чала
неве
дъеве
десте
дайи
химир
химирган
къерех (рекьин)
башламышун
негъил
дарихмишардай
тике
келима
эхирки
къир
алдатмишарун
дирибаш
уртахдиз
имарат

ИКИ КХЪИХЪ

шуьмягъ
фур
хтул
къал, тлигъ
клеретл
халу
гъвар
хвах
регъел
эгечлун, гатлунун
мах
сугъул
кълус
гаф
куьрелди
шкъакъ
алцуарун
виклегъ
санал
дарамат

Кцлар райондин Стлуррин хуьруьз физвай рехъ.

■ "В поэзию нужно входить, как мусульманин в мечеть, предварительно сняв обувь". Этот остроумный афоризм принадлежит известному поэту-романтику Михаилу Аркадьевичу Светлову (1903-1964), создавшему знаменитые баллады "Гренада", "Песня о Каховке", пьесы "Итальянец" и "Бранденбургские ворота", переводчику стихов Расула Рзы, Нигяр Рафибейли.

Автору этих строк впервые удалось познакомиться с творчеством Михаила Светлова еще в юности благодаря незабвенному педагогу и поэту Рауфу Руфетовичу Сафарову...

Наряду с прекрасным поэтическим талантом в памяти современников Светлов остался человеком доброжелательным, остроумным, с прекрасным чувством юмора. "Ни дня без строчки" - его творческий девиз. О нем ходили легенды, его каламбуры передавались из уст в уста, и по замечанию Б.Слуцкого, Светлов "был острословьем самой серьезной эпохи".

Высказывания, шутки, эпиграммы касались самых разных тем - литературы, характера людей, дружбы, особенно поэт был самокритичен по отношению к себе. Зная все тонкости писательской работы, Светлов отмечал, что "литература - это, когда читатель столь же талантлив, как и писатель". И действительно, между автором и читателем должно быть доверие и понимание, только тогда может состояться то, что называется искусством. Неслучайно, Светлов говорил, что "искусство это беседа, а художник слова - одиночество, вошедшее в коллектив".

Безусловно, при этом, что оригинальность и свое видение жизни необходимы любому писателю, поэтому он и должен говорить "в любой обстановке своим голосом". Ведя в Литературном институте имени Горького творческий семинар для молодых поэтов, Светлов проявил себя еще и как наставник и воспитатель: "Учитель это тот, который помогает тебе стать самим собой; делясь опытом ты делаешь молодых взрослее и сам становишься взрослее".

Как отметил один из его друзей К.Ваншенкин, уровень, остроумия Светлова был не ниже его поэтического таланта, он был всегда к месту, к слову. Он шутил, как дышал. Если бы была такая отрасль педагогики, как воспитание улыбкой, то он был бесспорно выдающимся мастером этого дела. Светлов считал, что юмор "как подлинный друг, познающийся в беде, а смех - безжалостное, но самое доброе оружие".

Даже во фронтовой, тяжелой обстановке юмор его не подводил, он умел поддержать товарища в трудную минуту, подбодрить, и был шуткой тех, кому было не до шуток. Светлов радовался и сам каждой удачной шутке, карикатуре. На одном из своих юбилеев он произнес слова, ставшие знаменитыми: "Вы любите меня за то, что я могу прожить без необходимого, но без лишнего - никогда..."

Как и у всех талантливых людей, у Светлова также были недоброжелате-

произнес один. - "Меня тоже. Одну я уже поймал", - подхватил другой...

Все свои писательские гонорары он отдавал тем, кто нуждался, сам же был бесребренником: "Когда умру, вскрытие покажет, что у покойника не было за душой ни копейки". О своем неприхотливом, скромном образе жизни, отношении к вещам как-то заметил: "У меня всего один костюм, когда я его надеваю, шкаф скучает..."

Михаил Аркадьевич очень любил общение и живую беседу, часто собирал у себя друзей и считал, что "их надо звать внезапно, врасплох, чтобы гость не успел обзавестись подарком для хозяйки".

Даже тяжело и безнадежно заболев, Светлов оставался верен себе: "... все же сердце у меня в груди маленьким боксером проживает".

Как поэт-романтик, он всю жизнь рвался к дальним землям и новым горизонтам и никогда не изменял своей натуре, не уходил от самого себя. Перед самой смертью он читал в больнице "Гренаду" журналистам в последний раз: "Не надо ребята о песне тужить, не надо, не надо, друзья." И на пределе сил поэт произнес на прощание: "Гренада, Гренада, Гренада моя!.."

Еще в начале литературного пути, в далекие 20-е годы Светлова поддержали добрым напутствием и Маяковский, и Есенин. В его стихах - особое жизнелюбие, приподнятость чувств в сочетании с реальным взглядом:

*Никому не причиняя зла,
Жили жили в середине века,
И комне доверчивость пришла -
Первая подружка человека.*

*Сколько натерпелся потерь,
Сколько намолчались мои губы!
Вот горепостучалось в дверь,
Я его как можно приглубил.*

Пожалуй, основной особенностью романтических стихов Михаила Светлова является оптимистическое ощущение окружающего мира, идущее от чувства любви: "Дни свои я тобою украшу, Еле слышно меня позови. И вдвоем, как на Родину нашу, Возвратимся мы к прежней любви".

Прежней, а может, и всегдашней любви к жизни, поэзии.

Азад ШИРАЛИЗАДЕ,
Член Союза Журналистов
Азербайджана

К 100 летию М.А.Светлова ЧЕЛОВЕК ПОХОЖИЙ НА САМОГО СЕБЯ

ли, особенно в литературной среде. Так, о двух писателях, затеявших словесную перебранку на страницах газет, он выразился так: "Братья Ругацкие". А вообще "критик, как тот сосед, которого вызывают, когда нужно нарезать курицу".

Многие остроты, как видим, строятся на игре слов, образном мышлении, в связи с чем Светлов часто любил рассказывать смешную историю о двух ковбоях, находившихся на просмотре фильма - ужасов.

- "Как страшно, у меня мурашки по спине бегают", - дрожащим голосом

НОВОСТИ НА ВСЕГОЛОСА

В ИРАК ВОЗВРАЩАЕТСЯ НАСЛЕДНИК ПРЕСТОЛА

В Багдад прибыл лондонский банкир Шариф Али бен Хусейн - двоюродный брат последнего короля Ирака и претендент на иракский трон. 45-летний Шариф Али бен Хусейн, вывезенный из Ирака в младенчестве, является лидером Движения за конституционную монархию. "Он представляет то, в чем мы нуждаемся, - заявил один из членов движения поэт Давуд Рахмани. - В стране сейчас очень сложная ситуация. Ей может воспользоваться диктатор, желающий захватить власть, и никто не сможет его остановить, кроме короля". Однако позиции Шари-фа Али бен Хусейна не так прочны, как хотелось бы его сторонникам, указывает Ассошиэйтед Пресс. Он является не единственным возможным претендентом на иракский престол: у него есть два двоюродных брата. Кроме того, с момента свержения в стране королевской власти прошло 45 лет, и никто не знает, готовы ли иракцы вновь принять монархию.

АЯТОЛЛА СЧИТАЕТ ВОЙНУ С ИРАНОМ САМОУБИЙСТВОМ

"Воевать с Ираном - для агрессора это равносильно попытке самоубийства", - заявил в выступлении перед десятками тысяч сторонников духовный лидер Ирана Аятолла Али Хаменеи. При этом он имел в виду постоянные угрозы США в адрес иранского режима, сообщает Франс Пресс. Вашингтон обвиняет Иран в разработке оружия массового поражения и поддержке терроризма. Однако на саммите "восьмерки" во французском городе Эвиан президент США Джордж Буш недвусмысленно заявил, что "не имеет цели проводить в Иране военную операцию".

ЛЮБВИ К АМЕРИКЕ В МИРЕ НЕ ПРИБАВИЛОСЬ

Война в Ираке резко усилила антиамериканские настроения в мире. Таковы данные опроса, проведенного исследовательской организацией "Центр Пью для народа и

прессе" в 20 странах. Как оказалось, свыше 70 процентов опрошенных в Индонезии, Пакистане и Нигерии, странах с преимущественно мусульманским населением, убеждены, что США нападут на них. О своем негативном отношении к Америке заявили по 83 процента турок, иорданцев и палестинцев, сообщает Рейтер. Жители Марокко, Пакистана, Индонезии, Иордании, а также палестинцы назвали бен Ладена в числе "политических лидеров", которым они больше всего доверяют. В Европе к США с симпатиями относятся 70 процентов британцев, 43 - французам, 45 - немцам, 38 - испанцам.

БИБЛИОТЕКА АЙРИС МЕРДОК ВЫСТАВЛЕНА НА АУКЦИОНЕ

Собрание книг знаменитой английской писательницы Айрис Мердок будет продано с аукциона. В коллекции - более тысячи книг, стоимость которых эксперты оценивают в 150 тысяч фунтов. Предположительно большая часть собрания будет приобретена Британской библиотекой.

ГАФАПАГ

фараш - буйный, пышный, быстро растущий
фаф (диал.) - тетя (жена дяди со стороны отца)

фафан - тетин
фашал - 1) двуличный, лицемерный
2) жульнический

фити - куколка (червя в мясе)
фити ягъун - покрываться куколками, червиветь

фичи (диал.) - фиолетовый
хайма - род ковра без ворса
ханци - затвердевший слой грязи
харх: тамун харх - вика, виковый
хархар - гъажибугъда
хархунаг - один из видов съедобных трав
харчи - неочищенный
харчи къуль - неочищенная пшеница
хахам - раввин
хашав - 1) скребница; 2) наконечник ножен кинжала

хвар - кобыла
хевелаг - подушка на ярме (для предохранения шеи животного от натирания)

хен - дверь
хиб - самое холодное время зимы
хиб алуьна - наступило самое холодное время зимы

хибри - слабоумный
хибри хъун - становиться слабоумным (от старости)

хивец - зеленый лук
хинки - одна из галушек хинкала

СЕКРЕТЫ ПРОЦВЕТАНИЯ

1. Никогда не прекрывайте поток своей энергии.
2. Отдайте 10 процентов себя Богу.
3. Давайте тайно.
4. Давайте хоть что-то, пусть даже мало.
5. Используйте дары, данные Вам Богом.
6. Думайте о мире как о своей семье.
7. Помните, что Бого-Присутствие - исток вашего изобилия.
8. Призовите Фортуна.
9. Положитесь на Бога.
10. Всегда храните семя изобилия и возвышенные мысли.
11. Качайте насос.
12. Поймите, что преуспевание - дело Духа.
13. Когда вы испытываете беспокойство обратите свои мысли к Богу.

(Из эзотерической литературы)

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Холдинговое предприятие Восток-Запад предлагает работу на дому и с командировками за рубежом.

Контактный телефон: 25-91-78

ALLAH RƏHMƏT ELƏSİN!

"Samur" Ləzgi Milli Mərkəzinin İdarə Heyəti Dadaş Məhəmmədova həyat yoldaşı

Elmira xanımın

vaxtsız vəfatından kədərləndiyini bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

ALLAH RƏHMƏT ELƏSİN!

"Samur" qəzeti redaksiyasının kollektivi Mübariz Məlikməmmədova anası

Şahnabat Məlikməmmədovanın

vaxtsız vəfatından kədərləndiyini bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

"САМУР"

Главный редактор
Седает Керимова

Адрес редакции:
370146 Баку, Метбуат
проспекти, 529-й квартал,
Издательство "Азербайджан",
этаж 3, каб. № 101.
Тел/Факс: 32-92-17
e-mail: samur83@yandex.ru
www.samur-press.narod.ru

Расчетный счет
26233080000
1-й Ясамальский филиал
ОУАБ г.Баку
код 200037
ВОИН 130024708

Газета
зарегистрирована в
Министерстве печати и
информации
Азербайджанской
Республики. Рег. № 78

Тираж: 2000

Индекс: 5581